

nordisk ARKIVNYT

2 • 2005

Statens Arkiver fejrer H. C. Andersen (side 52–53)

HOVEDREKAKTØR

Eiríkur G. Guðmundsson
Nationalarkivet, Reykjavík
e-post: eirikur@skjalasafn.is

LOKALREKAKTØRER

Danmark

Leon Jespersen
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45)33 95 41 01
fax: (+45)33 15 32 39
e-post lj@ra.sa.dk

Finland

Pertti Hakala
Riksarkivet
Box 258, FIN-00171 Helsingfors
Tel.: (+358) 22 85 21
fax: (+358)9 17 63 02
e-post pertti.hakala@narc.fi

Norge

Maria Press
Statsarkivet i Trondheim
Postboks 2825 Elgesaeter
N-7432 TRONDHEIM
Tel.: (+47)73 88 45 00
fax: (+47)73 88 45 40
e-post maria.press@riksarkivaren.dep.no

Sverige

Maria Nordström Jarnryd
Riksarkivet
Box 12541
S-10229 STOCKHOLM
Tel.: (+46)87 37 63 36
fax: (+46)87 37 64 74
e-post: maria.nordstrom@riksarkivet.ra.se

NA udkommer fire gange om året.
ISSN 0546 2851

Layout: Prentsníð ehf
Trykkeri: Prentmet ehf

Retur

Þjóðskjalasafn Íslands
(Islands Nationalarkiv)

Hovedredaktøren

Kære læsere,

Nordisk Arkivnyts redaktion er taknemmelig for den gode modtagelse og de positive reaktioner, det nye layout har fået. Det bliver som vind i vore sejl i den rejse, vi har foran os ind i fremtiden.

Ifølge en lang tradition angives arkivernes årlige statistik i dette nummer, det andet i år. Sidste år besluttede redaktionen at gennemgå definitionerne på de begreber, som statistikken rummer. Formålet er at gøre definitionerne mere klare, så alle tal er af samme valør og kan sammenlignes uden forbehold. Dette arbejde er ikke overstået. Blandt andet har man talt om, at det er på tide at begynde at angive tal over de elektroniske afleveringer, som allerede findes i arkiverne. Lad os håbe, at de er at finde i bladet om et år.

I dette nummer kan fremhæves interessante artikler, der handler om arkiver i en hurtigt ændrende moderne verden, en verden der bliver mere kompliceret og også i større grad konkurrencebaseret. I Norge er et udvalg fremkommet med forslag til et nyt norsk arkivlandskab, der bygger på tre modeller om, hvordan arkiver kan organiseres i samfundet. Formålet er at værne om arkiver og sikre samfundets dokumentation, øge adgang til og formidling af arkivalier – i et samfund der er under hurtig ændring. Disse ideer er spændende og har sikkert relevans i de øvrige nordiske lande, hvor samfundssituationen i de fleste henseender er den samme. Alle lande har, og vil i fremtiden, se ændringer på det kommunale plan, kommuner slås sammen og bliver større. Ændringer af denne art rammer arkiverne på mange forskellige måder. Modtagelse, registrering, tilgængeliggørelse og betjening er eller kan være påvirket af sådanne samfundsændringer.

I Danmark er kontraktstyring i fokus og har været sat på prøve, set med det nordiske arkivvæsens øjne, med Statens Arkiver. Efter hårde tider ser danskerne, med en ny kontrakt i hånden, frem mod bedre dage med nye bevillinger til konkrete opgaver. Nemlig på konserveringsområdet, til format- og strukturkonvertering af elektroniske arkivalier og for det tredje – og ikke mindst spændende – tilgængeliggørelse af elektroniske arkivalier. Disse opgaver vil mange sikkert have lyst til at følge med i.

Foruden at køre med en ny strategiproces i Finland skal det finske arkivværk undergå en ekstern evaluering i indeværende år og i det næste. Det kræver mod og stærke ben at gå til pøve på denne måde, men kan være af stor nytte i en udviklingsproces.

Mens dette nummer har været i produktion, har tre vigtige nordiske møder fundet sted. Først skal nævnes, at rigsarkivarerne holdt deres årlige møde i Sønderjylland; IT- eksperter fra alle nordiske lande holdt deres seminar i Oslo, og det tredje møde fandt sted i Finland, hvor landsarkivarer fra Norden mødtes. Vi hører fra disse møder i næste nummer.

Eiríkur G. Guðmundsson

Nordisk Arkivnyt

udgives af Þjóðskjalasafn Íslands (Islands Nationalarkiv)
Laugavegur 162 • IS-105 Reykjavík, Island
Tel.: +354 590 33 00 • fax: +354 590 33 01

På nordisk tjenesteudveksling

i Islands Nationalarkiv

– Ellen Fodstads erfaring

Det var fornøjeligt for Nationalarkivets medarbejdere at få Ellen Fodstad, som er medarbejder ved Statens Arkiv i Oslo, på besøg. Ellen ansøgte om at være med i nordisk tjenesteudveksling og opholde sig i en måned i Islands Nationalarkiv i Reykjavík. Ellen søgte Det Kongelige Moderniseringsdepartement om en måneds udveksling og fik DKK 8000. Stipendiet dækker udgifter til bolig og andre omkostninger. Man kan søge om indtil 3 måneder.

Formålet med nordisk tjenesteudveksling er at give ansatte i staten, centralt og lokalt, bedre kendskab til forvaltningen og lovgivningen i de nordiske lande på deres eget arbejdsområde.

Da Ellen blev spurgt, om hvad hun fik ud af opholdet på Islands Nationalarkiv, svarede hun:

Jeg fikk kjennskap til hvordan man arbeider på et National arkiv med få ansatte. Hvordan arbeidsoppgaver er fordelt, hva slags forespørsler man får, og arbeid med ulike prosjekter. Jeg fikk være med på inspeksjoner blant annet i Launasysla landbunadarins Selfoss, provinsielle arkivet, KB banken, fiskeridepartementet, og omvis-

ning på den statlige radio og tv-kanals arkiver. Jeg fikk omvisning i Nationalarkivene, og lært mer om situasjonen og mangelen på penger til arkivlokaler. Fikk også kjennskap til hjemmesiden deres, og arbeidet på lesesalen.

Kort sagt fikk jeg en unik mulighet

Eiríkur G. Guðmundsson

til å lære, og til å sammenlikne deres arbeidsform med vår praksis i Statsarkivet i Oslo. Til slutt vil jeg nevne gleden over å bli kjent med så hyggelige islandske kolleger, -takk for at dere tok så godt vare på meg!

Ellens besøg var en fornøjelse for værterne og meget lærerigt. For det første er Ellen en yderst positiv og fornøjelig person, og derudover oplyste hun medarbejderne ved Nationalarkivet om mange ting vedrørende hendes egen arbejdsplads.

Man kan uden tøven anbefale at flere benytter sig af den mulighed, som tjenesteudveksling af denne type giver for at erhverve ny viden og udvide horisonten. ♦

■ Ellen holdt tale ved en afskedsfest til ære for hende på hendes sidste dag i Islands Nationalarkiv.

Foto: Benedikt Jónsson

Langtidsopbevaring af elektroniske arkivalier i Island – Nye skridt

Islands Nationalarkiv arbejder nu målrettet på at kunne påbegynde modtagelse af elektroniske arkiver til langtidsopbevaring. En nødvendig forberedelse er at præsentere disse nye omgivelser for interessenter.

Derfor inviterede Islands Nationalarkiv til et møde om langtidsopbevaring af elektroniske arkivalier og en præsentation af status ved arkivet. Der blev holdt oplæg af Eiríkur G. Guðmundsson og Kirsten Villadsen Kristmar, arkivchef i Statens Arkiver. Deltagere i mødet var medarbejdere i centralforvaltningen med ansvar for fremtidig praksis, sælgere af arkivsystemer og andre eksperter samt medarbejdere ved Islands Nationalarkiv.

På mødet præsenterede man Nationalarkivets nylige undersøgelse af statslige myndheders arkivering. Der blev fortalt om et forsøgsprogram om aflevering af elektroniske arkivalier og databaser samt om en forventet aftale mellem Nationalarkivet og Statens Arkiver i Danmark på dette område. Endelig var der en præsentation af regler og metoder hos Statens Arkiver i Danmark vedrørende opbevaring af elektroniske arkivalier.

■ Nationalarkivar Ólafur Ásgeirsson bød velkommen. Foto: Benedikt Jónsson.

Dansk praksis

Det er nogle år siden, man besluttede at gøre brug af de danske regler i Island, og i marts måned 2005 lagde man grunden til en skriftlig aftale mellem Statens Arkiver og Islands Nationalarkiv, der sikrer Nationalarkivet adgang til en bestemt service og rådgivning hos Statens Arkiver i Danmark. I henhold til aftalen vil Islands Nationalarkiv få adgang til regler og software, som Statens Arkiver har udarbejdet omkring modtagelse af

elektroniske arkivalier. Desuden kan Islands Nationalarkiv få sagkyndig rådgivning mod betaling.

Kirsten Villadsen Kristmar gennemgik ideerne bag de danske regler og de væsentligste punkter i reglerne om indlevering af elektronisk materiale. Der var megen diskussion om dette, både om ideerne og dataformater. Kirsten besvarede alle spørgsmål på yderst kompetent vis og forklarede på letforståelig måde de emner, der blev taget op til nærmere diskussion. Medarbejderne ved Islands Nationalarkiv er af den opfattelse, at det var nødvendigt at få en ekspert fra SA til at tale om de ideer og de metoder, som danskerne har udviklet, og Island også vil bygge på.

Kræver nye offentlige indsatser

Som det fremgik af sidste udgave af NA, foretog Islands Nationalarkiv en undersøgelse af omfanget og karakteren af elektronisk arkivering i afleveringspligtige statslige institutioner. Man gennemgik de væsentligste resultater af undersøgelsen. Alle, der talte, var enige om, at det står klart, at der er behov for at gøre noget, både for at styrke mindre institutioner, der ikke har

■ Særdeles opmærksomme deltagere. Til stede var medarbejdere i centralforvaltningen med ansvar for IT, sælgere af arkivsystemer og andre eksperter samt medarbejdere ved Islands Nationalarkiv.

Baldur Már Bragason

ressourcer til at varetage arkivering på optimal vis. Man var også enige om, at langtidsopbevaring af elektroniske arkiver er en ny virksomhed hos Nationalarkivet, og at arkivet må støttes med øgede bevillinger, for at det skal kunne påtage sig denne nye opgave.

Pilotprojekter

Nationalarkivet forbereder nu pilotprojekter med aflevering af elektronisk data fra to statsinstitutioner i 2005. Man fik i det øjemed en særlig bevilling i indeværende år. Det ene projekt drejer sig om at vurdere og overføre databaser fra Stats-

■ Kirsten Villadsen Kristmar, arkivchef i Statens Arkiver, på talerstolen for at præsentere ideerne bag de danske regler, som Island har valgt at følge.

Foto: Benedikt Jónsson.

skattedirektøren til Nationalarkivet. Det andet projekt bliver at udarbejde en arkiveringsversion af undervisningsministeriets ESDH-system. Endvidere bliver der arbejdet på at etablere det nødvendige udstyr og faciliteter på Nationalarkivet. Derefter vil man færdiggøre oversættelse af de danske regler, der vedkommer langtidsopbevaring af elektroniske arkivalier. Så vil Islands Nationalarkiv være parat til at modtage elektroniske arkiver og databaser. Forhåbentlig kan det arbejde indledes næste år. ♦

Baldur Már Bragason er specialist ved Islands Nationalarkiv

SPE -fund

Kasper Bach Nielsen

Statens Arkiver er for tiden travlt optaget af at digitalisere sine samlinger. Alle arkivalier skal registreres i databasesystemet „Daisy“ efter en fremgangsmåde, der vil gøre søgning og fremfinding så effektiv som overhovedet muligt.

Det sker ved at anvende en ny beskrivelsesmetode, der tager udgangspunkt i den enkelte arkivserie (kaldet heuristisk enhed) og knytter den op til de arkivskabere, den måtte have haft igennem tiden. Den heuristiske enheds henlæggelsesorden bliver defineret ved hjælp af en stringent sorteringsnorm kaldet rækkefølgeidentifikatorformatet. Ved hjælp af dette kan der indtastes præcise oplysninger om de enkelte magasinenheder, der til sidst udstyres med en stregkode og pladsregistreres i magasinerne. Om få år vil brugerne således få mulighed for at betjene sig selv over internettet og bestille nøjagtigt de arkivalier, de har brug for. På arkivet kan medarbejderne med det samme fastslå arkivaliernes placering og finde dem frem til brug på læsesalen.

De umiddelbare fordele ved det nye system er således åbenlyse, men desuden har projektet en lang række sidegevinster: Alle arkivalier bliver gennemgået på ny, de gamle

registraturer bliver rettet til, ikke-registreret materiale og fejlanbragte magasinenheder dukker pludselig frem i dagens lys.

Dette gør sig især gældende for Rigsarkivet og Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Sideløbende med Daisy-registreringen forbereder de to arkiver sig på, at deres samlinger skal flyttes til de nye magasiner, der, om alt går vel, står klar i Københavns Sydhavn i løbet af 2009. Alle båndpakker og skrøbelige protokoller skal lægges i nye arkivæsker, der udstyres med en ny, stregkodet etiket. Heraf har denne del af flytteprojektet fået sit navn, „SPE-projektet“: Stregkodning, pakning og etiketering.

Når store dele af samlingerne således behandles af menneskehænder, øger det også chancerne for at finde nogle af de sælsomme

genstande, som ethvert arkiv er beriget med. De fleste af dem burde måske snarere ligge på et museum, men på den anden side illustrerer de ofte på glimrende vis de forhold, hvorunder arkivalierne er skabt.

I mange tilfælde er det ligefrem rørende at se, hvad de personer, der har stået for afleveringen, har fundet det værd at fylde i pakkerne. Hvad kan f.eks. være mere sigende om et godsarkivs korrespondance end netop den brevmappe, som budet år ud og år ind har anvendt til at transportere brevene i? Den måtte naturligvis også finde vej til Landsarkivet, da Merløsegård afleverede sit arkiv.

I andre tilfælde er fundene mere gådefulde. Det gælder især de tilfælde, hvor folk har glemt deres personlige ejendele blandt arkivalierne. Det mest mystiske fund blev dog gjort for nylig, da en matrikelprotokol viste sig at være blevet beskudt med en haglbøsse lige midt i et opslag! Det ene hagl havde oven i købet fået lov til at blive siddende. Der har åbenbart været én, der havde set sig meget sur på de pågældende grundejere!

Langt hovedparten af de fundne genstande er dog ganske systematisk blevet vedlagt arkivalierne i forbindelse med efterforskningen

af diverse straffesager, men det gør det ikke mindre spændende. Kan man f. eks. tænke sig et mere fældende bevis end en iturevet kjolelomme, som en tyv fik med sig, da han i 1899 forgæves forsøgte at frastjæle en tjenestepige hendes surt opsparede skillinger? Til dommeren

forklarede han oven i købet, at han kun havde haft til hensigt at lægge an på hende, men blev ikke troet, da hun „efter Rettens Skøn er lidet tiltalende at se til“.

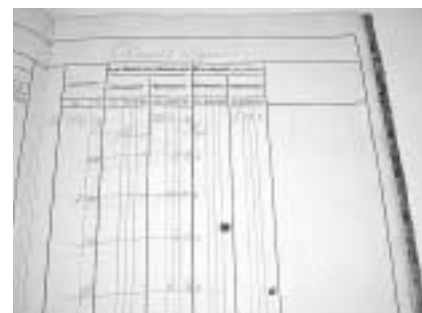
Det vedlagte bevismateriale kan i nogle tilfælde ligefrem uddybe billedet af den politiske danmarkshistorie. Det kan f.eks. overraske, at kommunistpartiet så sent som i 1941, dvs. mens Danmark var besat, og kort før partiet blev forbudt, kunne tillade sig at distribuere en sprællemænd, der gjorde grin med nazisternes formand Fritz Clausen. På bagsiden var der trykt en smædesang, der bl.a. hånede de firmaer, der, ifølge kommunisterne, ydede økonomisk støtte til det danske nazistpart, D.N.S.A.P.

I nogle tilfælde kan fundene dokumentere, at de afleverende myn-

lighedssag. Tiltalen blev frafaldet, men det pågældende bind blev omhyggeligt forseglet inden arkiveringen, så kollegerne ikke kunne luske sig ned og se, hvem der var tale om.

Netop sædelighedssagerne rejser spørgsmålet om, hvad man kan tillade sig at lægge frem på læsesalen. Noget af efterforskningsmaterialet er tydeligvis kun beregnet på at blive set af garvede politfolk, og SPE-medarbejderne har i nogle tilfælde gjort nogle uhyggelige opdagelser. Ville det i disse tilfælde være på sin plads med advarselsnoter, eller må man lade sig nøje med, at

digheder er parate til at bryde de gængse normer for arkivdanelsen, når det bliver anset for at være særligt påkrævet. Således oprettede Københavns Kriminal – og Politiret i 1907 en særskilt forhørsprotokol, da „en ved retten ansat person“ var blevet sigtet i en sæde-

besigtigelsen af arkivalierne er på eget ansvar?

Et lidt særegent problem udgør sundhedsvæsenets materiale, der kan være vedlagt diverse kemikaler i form af medicinflasker, ampuller eller små prøver af pulveriserede stoffer. På den måde kan læsesalsgæsterne i bogstaveligste forstand få udleveret receptpligtig medicin eller få adgang til stoffer, der er omfattet af narkotikalovgivningen. Dette er endda ikke det mest dystre

perspektiv. Rigsarkivet er som bekendt nabo til Folketinget på Slotsholmen i centrum af København. I januar måned blev hele området lammet af en pulveralarm i flere timer, og noget lignende skulle nødgentage sig, hvis

stofprøverne pludselig skulle give sig til at lække. ♦

Forfatteren er SPE-medarbejder ved Bygge- og Flyttesekretariatet med arbejdssted ved Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm.

Fotos: Jan Pedersen.

Aftale om kopiering af sydslesvigske kirkebøger til Statens Arkivers læsesale

**Den nordelbiske Kirke og Statens Arkiver i Danmark
har undertegnet en aftale om kopier af kirkebøger**

Danskere, som ønsker indblik i kirkebøgerne syd for den dansk-tyske grænse, behøver om få år ikke at køre den lange vej. Det skyldes en aftale, som er indgået mellem Den nordelbiske Kirke og Statens Arkiver i Danmark.

Aftalen indebærer, at kirkebøgerne fra Sydslesvig indtil 1876 kopieres og gøres tilgængelige på bestilling i Statens Arkivers læsesale. Dette vil ske efter nærmere regler, som skal aftales med de tyske myndigheder. Der skal desuden laves en aftale om, hvordan kortene skal kopieres, og først derefter kan kopieringen gå i gang. Når alle aftaler er på plads, vil selve kopieringen foregå sideløbende med andre, planlagte opgaver i Statens Arkivers Filminningscenter. Derfor kan der ikke umiddelbart gives et bud på, hvornår materialet vil kunne benyttes på de enkelte læsesale.

Aftalen blev undertegnet ved en

højtidelighed i klostret i Kiel den 4. november 2004 under medvirken af talrige repræsentanter for Den nordelbiske Kirke og Statens Arkiver. Formanden for den nordelbiske kirkeledelse, biskop dr. Hans Christian Knuth, udtalte ved den lejlighed: „Kirkebøgerne er de ældste vidnesbyrd om evangelisk religiøst liv i vor kirke. De dokumenterer dåb, konfirmation, vielse og begravelse. I ældre tid var kirkebøgerne de eneste kilder med personoplysninger om indbyggerne, og derfor udgør de et uerstatteligt kilde-materiale for slægtshistorikerne“. „Arkiverne viser desuden, hvor omfangsrige familieforbindelserne var mellem Nord- og Sydslesvig i tidligere tid“, sagde biskop dr. Knuth. Aftalen er endnu et skridt på vejen til et uhindret samarbejde mellem Den nordelbiske Kirke og statslige danske myndigheder.

I Danmark forsker flere og flere

mennesker i deres families historie. Sydslesvig hørte indtil 1864 til den danske helstat. Danskere med slægtsforbindelser til Sydslesvig har imidlertid hidtil måttet køre den lange vej til Tyskland for at få indsigt i kirkebøgerne.

Lederen af Statens Arkiver, rigsarkivar, dr.phil. Johan Peter Noack, der var rejst fra København til Kiel for at underskrive aftalen, fremhævede, at der igennem flere århundreder var talrige familieforbindelser mellem det nuværende Danmarks indbyggere og nabolandene. Ønsket om en lettere adgang til materialet har han som rigsarkivar selvfølgelig støttet. „Aftalen udgør et værdifuldt bidrag til det grænseoverskridende dansk-tyske samarbejde, som de senere år har været så rige på til fordel for begge sider“, sagde rigsarkivar Noack. ♦

Pressemeddelelse.

Søde Arkiva er børnenes arkiv-ven

Charlotte S. H. Jensen

Arkiva er en rund, lille trolde i gammeldags tøj. Og hun ved rigtig meget om, hvad man kan finde på hylde, i protokoller og dokumenter.

Som det første statslige arkivvæsen i Norden, har Statens Arkiver i Danmark nu lanceret en mere populært orienteret børneside. En side, der ikke er beregnet for skoleelever. Der er ingen opgaveark eller vejledninger rettet mod hhv. lærere og elever. Der er kun arkiver og historie, for emnets egen skyld. Arkiva viser beredvilligt rundt i Rigsarkivet, og pointerer bl.a., at virkelighedens rigsarkivar ikke sover i et arkivskab – i modsætning til den rigsarkivar man oplever i julekalenderne med nissen Pyrus. Arkiva viser også nogle af de sjove dokumenter, fx med Tordenskiolds og Gøngehøvdingens underskrift. Og hvis man er i malehumør, er der ark til udprint, tegnet af selveste Christian den Fjerde. Da den berømte konge var lille, sad han nem-

■ © Statens Arkiver og Charlotte S. H. Jensen

lig og tegnede krigsskibe i sine skolebøger!

Genealogi er et andet emne, som Arkiva véd en del om, så det indgår også på børnesiden, hvor man naturligvis kan printe sin egen anetavle – og gå i gang med at udfylde den. Indtil videre er Arkiva nok lidt stivbenet – men mon ikke hun i fremtiden kan risikere at bli-

ve lidt mere animeret? Og mon ikke hun også efterhånden får lyst til at introducere børnene til de mange ting, som Statens Arkiver tilbyder på nettet?

<http://www.sa.dk/sa/boern/default.htm>

◆
Forfatteren er kultur- og kommunikationsmedarbejder ved Statens Arkiver, Danmark

Seminar om Dansk fiskeri i historisk perspektiv

Interessen for fiskerihistorie er i disse år stigende i Danmark. Ved Center for Maritime og Regionale Studier ved Syddansk Universitet i Esbjerg er marin miljøhistorie under ledelse af professor Poul Holm blevet lanceret som en ny forskningsdisciplin. Centret markerer sig stærkt internationalt og danner tillige rammen for et frodigt forskningsmiljø med bl.a. yngre ph.d.-stipendiater, der især forsker i biologiske og teknologiske udviklinger inden for dansk fiskeri i et langt perspektiv.

I samarbejde med Center for Erhvervshistorie og Handelshøjskolen i Århus arrangerede Erhvervsarkivet i Århus derfor den 27. januar 2005 et seminar om „Dansk fiskeri i historisk perspektiv“. Poul Holm præsenterede sammen med en række yngre forskere fra Esbjerg deres aktuelle forskning, der tidsmæssigt spænder fra 1500-tallet til idag.

Tilslutningen til seminaret var ganske overvældende. Fra hele landet kom 41 deltagere, og de spændte ganske bredt: Historikere, økonomer og biologer – professorer, museumsinspektører, studenter og andet godtfolk. Det blev en særdeles spændende eftermiddag i Erhvervsarkivets Store Sal, hvor foredragsholderne fastholdt tilhørerne

med vel disponerede foredrag, der alle blev ledsaget af pædagogiske og velgennemtænkte powerpoint-præsentationer.

Ph.d.-stipendiat Maibritt Bager indledte med foredraget „Marine ressourcer og deres betydning i kyst økonomien i Danmark 1570–1660“. Grundlaget for foredraget var solide kildestudier i skatte-, afgifts-, og toldregnskaber i perioden. Bl.a. blev lensregnskabernes opgørelser af sandtold – told for retten til at passere kongens forstrand – anvendt. Maibritt Bager kom ind på en mængde interessante detaljer om de vigtigste spise-fisk i Nordsøen i perioden, udbud, forarbejdning, import/eksport, teknologiske forudsætninger og andet. Interessant var også anvendelsen af køkkenregnskabet fra Møgeltønder Slot fra 1600-tallets første halvdel til belysning af forbruget af torsk, rokker, skaller, hvilling m.v. Det blev påvist, at det marine element i den vestjyske kystøkonomi var ganske betragtelig omkring år 1600, hvorefter der skete en nedgang i udbudet af lokale fiskevarer, således at produktionen af fisk og fiskeprodukter blev reduceret til omkring 25 %. Mængden af fisk i kosten blev således også reduceret.

I foredraget „Naturlige udsving

Kenn Tarbensen

eller overfiskeri?“ kombinerede Bo Poulsen, ligeledes ph.d.-stipendiat, resultaterne fra sit hovedfagsspeciale med sine aktuelle studier. Sildekollapset i Limfjorden i 1830 blev betegnet som en af Danmarks-historiens største natur- og miljøkatastrofer. Det skyldtes ikke, som hidtil antaget, Agger Tanges genembrud i 1825, men en kombination af forskellige faktorer. Vigtigst blev påpeget en drastisk stigen i vodfiskeriet i 1820'erne, hvor der blev trukket tunge vod direkte hen over gydegrundene. Beretningerne om fiskenet fyldt med sildeyngel er ganske mange. Den menneskelige faktor – ødelæggelse af gydegrundene – var altså stor – med deraf følgende sociale konsekvenser. I 1820 var 4.500 beskæftigede ved de vigtigste Limfjordsfiskerier, ca. 1840 var tallet dalet til 1.500 og nu med hovedparten beskæftiget med ålefiskeri. Bo Poulsen kom herefter ind på sildefiskeriet i Nordsøen i et langt perspektiv fra ca. 1600 til 1850. Der var dels tale om kystbaserede fiskerier, dels om fiskeri fra hollandske „sildebusser“ eller „fabriksskibe“. Bo Poulsen indviede os i en række detailanalyser af den totale sildefangst, fangst pr. rejse,

■ I anledning af seminaret havde Erhvervsarkivet lavet en lille udstilling med en række smagsprøver på arkivalier, der kan belyse forskellige aspekter af dansk fiskerihistorie. I udstillingen vises blandt andet dokumenter om forpagtning af de kongelige østersbanker fra Skagen til Hirsholmene i 1830'erne (herunder leverancer til Frederik 6.), en brevsamling om Danmarks deltagelse i den internationale fiskeriudstilling i Berlin i 1880 samt baggrundsmateriale fra Fiskeribranchens Minna og Gunnar-kampagne, en kampagne, der i 1990'erne skulle vænne danskerne til at spise flere fisk. I udstillingen indgik også disse fotos fra Helsingørsvirksomheden Fiskenetfabrikken Danmark fra ca. 1930.

antal havdage pr. rejse m.v. Det påvistes, at der i 1600-tallet satte en nedgang ind, og at denne ikke skyldtes overfiskeri, men var ressourcebetinget. 70% af nye fisk pr. år kan forklares ved klima og vejr på larvestadiet – der er sammenhæng mellem kolde/varme perioder og sildestammernes fluktuationer. Derved var vi også fremme ved nytten af de langsigtede historiske kildeundersøgelser, nemlig en nøje sammenhæng mellem fiskeriets og klimaets/vejrets udvikling. Mennesket har naturligvis tillige haft en afgørende rolle i kraft af teknologien, og meget informativt sluttede Bo Poulsen med at sammenligne Hollands samlede sildeflåede i 1640 med en enkelt

Esbjerg-trawler i 2005. I 1640 blev der i Holland fanget ca. 50.000 tons sild på 7–800 sildebusser med en samlet besætning på 11.–12.000 mand. I 2005 har Esbjerg-trawleren en kvote på tilsvarende 50.000 tons – besætningen er otte mand.

Dermed var der lagt op til Morten Karnøe Søndergaard, forskningsassistent på Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg. Emnet var „Dansk fiskeri 1880–2000 – den teknologiske og økonomiske udvikling“. Foredraget indledtes med det danske havfiskeris gennembrud i tiden 1887–1913, hvor snurrevod og petroleumsmotorer blev taget i brug. I den næste fase, 1921–1938, var der økonomisk set mere stil-

stand i dansk fiskeri – dog flere store udsving – men teknologisk skete der mere: Trawlspil og dieselmotorer vandt frem. I tiden fra 1948–1977 var dansk fiskeri i fremgang – teknologisk præget bl.a. af ekkolod og sonar, nettromler og syntetiske fibre. Investeringslysten var stor i denne periode. Morten Karnøe Søndergaard kaldte sidste periode, 1980–2000, for „krise og afvikling“. Årene var præget af få nye teknologier, meget ringe investeringslyst, stor usikkerhed – og oplægning. (Morten Karnøe Søndergaard udgav i 2004 bogen: „Teknologisk udvikling i dansk fiskeri 1945–2000“, hvor interessererede kan læse mere).

Poul Holm afrundede med foredraget „Den sidste fisk?“ Marin miljøhistorie som forskningsområde. Holm pointerede kraftigt nødvendigheden af et samarbejde mellem biologer og historikere. Biologernes analyser former sig typisk som resultater af målinger foretaget over en kortere årrække, f.eks. ti år. Derved bliver nedgange i de forskellige fiskebestande alt for let forklaret som overfiskeri. Med historikernes længere perspektiver bliver det muligt, under behørig iagttagelse af skiftende tiders teknologiske stadier, netop også at inddrage faktorer som klima, temperaturudsving mv. for eksempel i forhold til fiskeyngel.

Der var sat god tid af til diskussion, og med Jørgen Fink som ordstyrer sluttede det faglige program både med opklarende spørgsmål og gode diskussioner. Lidt over halvdelen af deltagerne fik lejlighed til at diskutere videre om aftenen over en god varm fiskesuppe og en fin lille fisketallerken – med alt god fra havet. ♦

Forfatteren er arkivar og seniorforsker ved Erhvervsarkivet, Århus.

Statens Arkiver fejrer H. C. Andersen

Kristian Ring

■ I et brev fra Napoli (marts 1834) fortæller H. C. Andersen om de mange oplevelser, han har haft som turist i området. Her besøgte han ruinerne i Herculaneum, besteg vulkanen Vesuv og blev i en lille jolle sejlet ind i den blå grotte på Capri. Og grebet af ånden fra antikken, plukkede han en lille blomst på Vergils grav og lagde ved brevet.

I 2005 er det 200-året for digteren H. C. Andersens fødsel. Året bærer derfor præg af en lang række udstillinger og kulturelle arrangementer om den kendte dansker, hvor også Statens Arkiver bidrager.

I en webudstilling på Statens Arkivers hjemmeside har vi samlet en perlerække af dokumenter fra vores samlinger, som har relation til digterens liv og færd. I udstillingen viser vi, at skomagersønnen Hans Christian optræder i arkivmaterialet på samme måde, som alle andre samtidige drenge. Det gælder oplysningerne om fødsel i kirkebogen på Landsarkivet for Fyn

og om skudsmålet ved konfirmationen. Og det gælder om skolearkiverne fra Slagelse Latinskole og Helsingør Lærde Skole, som findes på Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Her er det muligt at se den unge Hans Christians eksamensresultater. I 1823 er han eksempelvis nr. 2 i sin klasse ud af de 12 elever i „II. Klasse“ med ug (højeste karakter) i sang, sædelighed, religion og dansk stil. I 1826 står det ikke helt så godt til. Nu er Hans Christian

nr. 6 ud af 8. elever. Det går rigtig skidt med latin og græsk, men til gengæld får den fremtidige digter topkarakter i aritmetik og geometri men kun mg (meget godt, en mellemkarakter) i dansk stil!!

H. C. Andersen var livet igennem en uhyre flittig brevskriver og havde mange „brev-søstre“ og „brev-mødre“. I Rigsarkivets mange privatarkiver findes der derfor en del breve fra digteren. Det gælder bl.a. i Margrethe Juliane Signe Læssøes arkiv. I et brev fra H. C.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Baske	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug
Andersen	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug
Møller	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug
Andersen	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug
Beyer	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug
Andersen	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug
Møller	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug
Andersen	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug	ug

■ Helsingør Lærde Skole. Eksamensprotokol. 1826. Karakteren er angivet med den såkaldte Ørsted-skala, som fra højeste karakter og ned var: ug, mg, g, tg, mdl, slet

■ Brev fra H. C. Andersen til Signe Læssøe skrevet i Rom den 1. og 7. januar 1834. Tegningen viser den villa i Rom, hvor H. C. Andersen holdt jul med den danske koloni i byen. Andersen beskriver i brevet tegningen: "Hele Bygningen, hvor Festen stod har jeg her ridset Dem af, men De veed nok at jeg aldrig har lært at tegne eller har Øvelse, dog De faaer en Idee. I Stuen her stod Juletræet og paa Salen spiiste vi. Udenfor var alt i det deiligste Grønt, de to spidse Træer skal forestille Cypresser, de andre Pini-er, de forunderlige deilige grønne Pinier der see ud som lette Skyer paa en Træstamme; Baggrunden er en Skov af eviggrønne Ege og her foran seer De lidt af Amphietheatret, der ligger ved Villaen. Tænk Dem nu den meest blaae Himmel og mellem Træerne Udsigt til snehvide Bjerger – thi kun der ligger Sneen – saa har De et Slags Begreb om Stedet."

Andersen til Signe Læssøe fra januar 1834 beskriver den 18 årige Hans Christian indtrykkene fra sit ophold i Rom, hvor han netop har fejret jul med den danske koloni i byen.

De sidste oplysninger om H. C. Andersens liv, som findes i Statens Arkiver, handler om forholdene i forbindelse med hans død og begravelse. Kirkebogen med hans be-

gravelse og skiftesagen findes i arkivet fra Københavns Skiftekommission, der opbevares på Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Det ses af digterens testamente, at han ikke havde glemt sin fattige barndom i Odense. Her opretter han nemlig „Legatet til bedste for en flittig Dreng i Odense Borgerskole“.

Webudstillingen, som er lavet af

webredaktør Charlotte S. H. Jensen, rummer også ideer til, hvor det er muligt selv at gå på opdagelse efter årets fødselar i nogle af de kilder og hjælpemidler, som Statens Arkiver stiller til rådighed på nettet. ◆

Forfatteren er arkivar ved Rigsarkivet, København

Webudstillingen kan ses på Statens Arkivers hjemmeside på adressen <http://www.sa.dk/sa/godehistorier/hca/default.htm>

Et udvalg af arkivmaterialet er udstillet på læsesalene på Rigsarkivet og Landarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Fyn, se <http://www.sa.dk/sa/godehistorier/hca/udstilling.htm>

Landsarkivet for Fyn har desuden bidraget med materiale og skribenter til årets Odensebog med titlen „Odense, da H. C. Andersen var barn“, se <http://www.sa.dk/sa/aktuelt/odensebog.htm>

Nogle betragtninger om kontraktstyring

Statens arkiver har indgået ny kontrakt med Kulturministeriet for 2005–2008

Når man bliver holdt op til sine mål, sætter man kræfterne velovervejende ind. Det bliver lettere at samle sig om de opgaver, som betyder mest. Afgørelserne tager naturligvis ikke sig selv. Der er stadig nok at fundere over fra dag til anden. Men der er afstukket en rute, og noteret en fartplan, som borger for fremdrift. Når alle kender retningen, kan flere beslutninger træffes af dem, der skal præstere udførelsen. Og begrundelserne bliver klarere og vinder i overbevisning, når de vigtigste prioriteringer er sat. Det er en central virkning af den kontraktstyring, som Statens Arkiver i Danmark har arbejdet under siden 1995. Vi lagde ud med en toårig udviklingskontrakt. Siden har vi taget fat under to ordinære fireårige kontrakter. Med de forhandlinger, vi nu har sluttet, er vi på vej ind i den tredje. Den rummer enkelte nye træk, men ligger i det store hele smukt i tråd med sine forløbere.

Faktisk er det over årene lykkedes os at opfylde kontraktens mål så godt som fuldstændigt. Det gjaldt også den seneste, som udløb

■ Rigsarkivar Johan Peter Noack

med udgangen af 2004. Skeptikere kan hævde, at fuldstændig opfyldelse blot viser, at målene har været sat for lavt. Der kommer iblandt udtalelser, som antyder, at sådan er finansministeriel styringsfilosofi. Jeg vurderer det dog sådan, at kontrakterne har rummet store ambitioner. Resultaterne må da forklares med, at medarbejderne har mobiliseret fornøden energi og evne. Lykkeligvis kan jeg notere, at det også

har vundet anerkendelse uden for institutionen.

På den anden side må jeg tilstå, at jeg har bidraget til at sikre, at ambitionerne hverken løb af med Kulturministeriet eller med os selv. Sker det, mister målene deres betydning og klarhed. Så vil den erkendelse brede sig, at opfyldelse for flere af dem alligevel ligger uden for rækkevidde. Som konsekvens får man let lov at kæmpe forgæves, når der skal koordineres, fordi vigende fremdrift et sted får uforudsete konsekvenser andre steder. Og man får at mærke, hvordan rådvildhed og mangel på orientering bremser.

Der skal i en kontrakt herske en sund balance mellem bevillinger og mål. En sådan afvejning har udgjort omdrejningspunktet, hver gang vi har forhandlet. Situationen er klassisk. Den udførende part er favoriseret ved overlegen kundskab om reale sammenhænge i institutionen. Kunden, altså ministeriet, kan i sidste ende diktere betingelserne og må ved et pres prøve at afdekke mulighederne for flere resultater.

Johan Peter Noack

Ret skal være ret. Kulturministeriet har ikke klemmt os, som vi kunne frygte. Det har to grunde. Ministeriet vidste godt, at vores bevillinger fra 2002 blev beskåret, så vi næsten forblødte og måtte genforhandle vores resultatmål. Men dertil kommer, at det værste pres i virkeligheden udøves af os selv.

Ambitiøse på institutionens vegne er vi selv til en grad, der betyder, at vi overbevisende strækker vores ressourcer næsten til bristepunktet. Arkivdrift og arkivudvikling er normalt kun kendetegnet ved den bevågenhed, vi selv kan skabe. Og ingen andre end vi selv besidder de faglige forudsætninger, når der skal stilles forslag om nye mål. Derfor har vi også denne gang erfaret, at forhandlingerne især har været karakteriseret ved, at vi har forsøgt at presse ministeriet til at yde bevillinger til påtrængende nye programmer.

En kontrakt fastlægger de økonomiske rammer for institutionen fire år frem – med den sikkerhed, politiske omstændigheder tillader. Institutionen kan derfor næppe forberede sig godt nok. Selv om gunstige lejligheder til særbevillinger kan vise sig, måtte vi gøre os klart, at ballet først vil blive åbnet igen fire år senere.

Medarbejderne deltog entusiastisk i forberedelserne, som stod på

fra sommeren 2003. En række arbejdsgrupper kulegravede område for område hele Statens Arkivers virksomhed og stillede forslag om nye mål og tiltrængte reformer. Rapporterne blev gennemgået og diskuteret samlet i et større seminar. På dette grundlag redigerede ledelsen Statens Arkivers forhandlingsoplæg til Kulturministeriet. Selv om ledelsen havde måttet bevæbne sig til at skære og prioritere, rummede oplægget en ønskeliste, der var så lang, at vi selv godt vidste, at der kun blev bevillinger til en mindre del.

Realitetsforhandlingerne med Kulturministeriet foregik fra april til september 2004. Bevillinger afstemt efter de da aftalte mål blev indarbejdet i forslag til finanslov for 2005. Men en række tilpasninger af kontraktteksten trak ud, så det endelige dokument først blev underskrevet i april i år. Nu ligger den der så, også på nettet, hvor interesserede kan granske den ([www.sa.dk/om Statens Arkiver](http://www.sa.dk/om%20Statens%20Arkiver)).

Nyt er det såkaldte opgavehierarki, der ses som et bilag til selve kontrakten. Det indgår i et nyt finansministerielt koncept for kontraktstyring. For Kulturministeriets område indvilligede Statens Arkiver i at blive prøveklud. Det kostede os en hel del blod, sved og tårer, men skabte vel også større gen-

nemskuelighed, når man vurderer sammenhængen mellem mål og midler.

Alt i alt betød det nye koncept, at Kulturministeriet måtte vinke farvel til sin idé om at forenkle kontraktstyringen. Hvor vi før havde ca. 30 mål, kan vi nu notere ca. 50 mål, der tilmed hver især har fået tildelt en vægt, der ikke sjældent varierer over de fire år. Vægtene udtrykker de politiske præferencer, som Kulturministeriet har ønsket for perioden. I begrænset omfang har vi kunnet vejlede, men reelt er der tale om politiske præferencer.

Alt i alt er det en ganske god kontrakt. Bevillingerne til en række basisopgaver er ganske vist knappe, men vi har fået tilført midler, som tillader os at udvikle vores institution yderligere. Jeg tænker her navnlig på konservering af arkivalier af enestående national betydning, på format- og strukturkonvertering af elektroniske arkivalier og på tilgængeliggørelse af elektroniske arkivalier. Dertil kommer, at en længe ventet mulighed for at udvide Dansk Data Arkiv til modtagelse, oparbejdning og formidling af medicinske forskningsdata nu er åbnet.

Opfyldelsen vil kræve meget af os, men jeg føler, at vi har grund til fortrøstning. ♦

Det andre norske arkivmøte i Trondheim

Espen Storli

Hadde dette vært manuset til en western, ville jeg ha startet slik: „Det var mandag formiddag og strålende vårvær, Trondheim var så trivelig som bare Trøndelag kan være, men under den rolige overflaten kunne man merke kalde kast av en vårbris ladet med elektrisk forventning; det var kommet fire hundre nye arkivarer til byen.“ Dette er ikke en western, og det er kanskje ikke helt overbevisende å lansere arkivarene som Clint Eastwoods arvtakere, men likevel var vi kommet sammen, 403 arkivarbeidere, invitert av Riksarkivaren sammen med arkivorganisasjonene Kommunalt Arkivfaglig Forum (KAF), Landslaget for Lokal- og Privatarkiv (LLP) og Norsk Arkivråd (NA). Vi var ikke kommet for å gjøre opp oss i mellom, men som deltakere på det andre norske arkivmøte. Deltakerne utgjorde et tverrsnitt av hele arkiv-Norge, her var arkivarbeidere fra institusjoner innen både offentlig og privat sektor, her var representanter for små og store depotinstitusjoner og her var ansatte fra det statlige arkivverket.

Årets arkivmøte hadde „arkivlandskap i endring“ som overordnet tema, og det var kanskje naturlig at når arkivarer kom sammen

■ „Arkivlandskap i endring“ var temaet ved arkivmøtet.

Foto: Ellen Marie Fodstad.

for å snakke om endring, startet man med å se på endringer i fortid. Siden det i år er hundre år siden unionen mellom Sverige og Norge ble oppløst, var tidsrammen satt til årene 1905-2005. Foredragene om emnet illustrerte godt hvilke store endringer både det norske og det internasjonale arkivlandskapet har gjennomgått i løpet av århundret. Erik Norberg, tidligere riksarkivar i Sverige, risset opp den lange utviklingen mot internasjonalt samarbeid mellom arkivarene. I begynnelsen av 1900-tallet

var arkivarene vedheng til historikerne ved nordiske historiekonferanser, men i løpet av århundret fikk man en gradvis utvikling med først egne arkivemner, så egne arkivdager, før man endte opp med egne nordiske arkivmøter. Norberg gjennomgikk også utviklingen av det internasjonale arkivsamarbeidet. Et interessant poeng var at de første internasjonale arkivmøtene var preget av prinsipielle diskusjoner, men at dette har blitt mer og mer tonet ned og erstattet med mer instrumentelt innrettede tema. Etterpå fikk vi tre foredrag om henholdsvis arkivene, arkivskaperne og arkivinstitusjonene i endring. Anne Mette Dørum ga et overblikk over offentlige etaters stadige omorganiseringer i det siste århundret. Takten i omorganiseringene har økt i løpet av de siste årene, og dette kombinert med innføringen av elektroniske arkiv skaper store utfordringer for arkivfolk. Historiker Erling Sandmos foredrag gjorde inntrykk, ikke minst hans tilståelse av at han ved et arkivbesøk skrapte av og spiste (!) litt stearin som var sølt utover en 400 år gammel protokoll. Det må vel sies å være en i overkant kreativ utnyttelse av kildene.

Etter mandagens faglige program var det orgelkonsert i Nidarosdomen, og mottagelse i den ærverdige Erkebispegården, hvor forsamlingen fikk hilsningstaler fra Trondheims ordfører Rita Ottervik og kultur- og kirkestatsråd Valgerd Svarstad Haugland. Ottervik imponerte for øvrig med å håndhilse på hele forsamlingen, og skulle nå være godt trent for høstens valgkamp.

Neste dag var tilegnet framtiden. Det var tre parallellsesjoner som tok for seg henholdsvis arkivene i endring, arkivskaperne i en-

dring og arkivinstitusjoner i endring. Den første sesjonen behandlet utfordringer i forbindelse med elektronisk saksbehandling og ved tilgjengeliggjøring av elektronisk arkivmateriale. Den andre sesjonen omhandlet endringer innenfor offentlig forvaltning, mens den siste var rettet inn mot organiseringen av et framtidig nytt regionalt arkivlandskap. Det store spenningsmomentet her var fylkesarkivar Egil Nysæters framlegg av Nysæter-utvalgets rapport. Utvalget er utnevnt av Riksarkivaren for å utre-

de arkivinstitusjonsløsninger for kommunesektoren, og selv om rapporten ikke skal være ferdig før i midten av mai, fikk vi en smakebit på hva den kommer til å inneholde. Utvalget lanserer tre modeller for framtidig organisering av arkivlandskapet, der Nysæter signaliserte at utvalget kommer til å anbefale en modell hvor det blir etablert nye regionale arkivinstitusjoner som skal ha ansvar for både statlig, fylkeskommunalt, kommunalt og privat arkivmateriale. Utvalget kommer ikke med et konkret framlegg om hvordan dette praktisk skal organiseres, men så for seg at det var behov for omtrent 20 sterke regionale institusjoner. For et nordisk publikum vil det kanskje komme som en overraskelse at Norge er et så stort land at det er delt opp i 20 regioner, men det illustrerer hovedproblemet ved en framtidig omdanning av institusjonslandskapet. Det er i dag 8 statsarkiv som har ansvar for den statlige lokalforvaltningen og litt i underkant av 20 arkiv som dekker kommunale og fylkeskommunale behov. Det ligger mye sprengstoff her.

Etter parallellsesjonene fikk vi nye innblikk inn i framtiden. „Nye Asta“ ble presentert, og det ville væ-

■ De mest interessante diskusjonene pågår ofte utenfor seminarrommene. Her diskuterer Arne Skivene, Bjørn Bering og Terje Haram. Foto: Margaret Aarsæther.

re en overdrivelse å si at salen summet av begeistring da det ble avslørt at programmet skal få navnet „Asta 5“. Den kjente professoren og forfatteren Jon Bing holdt et futuristisk foredrag der vi fikk et glimt inn i det lovede land hvor arkivaren var en trollmann. Til slutt fikk vi perspektiver på framtiden fra arkivverdenens øverste ledere, direktør Jon Birger Østby i ABM-utvikling, og Riksarkivar John Herstad.

Siste dag startet med en debatt om det var mulig å slå sammen de tre arkivorganisasjonene i Norge. LLP uttalte seg positive til å inngå samtaler for å se på sammenslåing, mens NA og KAF var mer avventende i sin holdning. Arkivmøtet sluttet med organisasjonsvise møter og et åpent seminar om funksjoner og oppgaver for de fylkesvise koordineringsinstitusjonene for arbeidet med privatarkiv.

Det andre norske arkivmøtet var godt besøkt og ble profesjonelt gjennomført. Temaet for møtet var interessant og det var hentet inn solide og kunnskapsrike foredragsholdere for å belyse temaet. Selv om en kunne vente at temaet skulle innby til kontroverser, gikk alt for seg i rolige og sømmelige former. Det var lite som fikk salen til

■ Jon Birger Østby, direktør for ABM-utvikling, på plass i salen.

Foto: Margaret Aarsæther.

å rope halleluja, og det var få innlegg som var egnet til å få håret til å reise seg på hodet (det nærmeste vi kom var vel da Jon Bing ble for ivrig gestikulerende og dermed veltet et vannglass). Det innlegget som skapte mest debatt kom noen måneder før selve arkivmøtet, det var en leder i bladet Bok og bibliotek med tittelen „Gretne, gamle gubber“. Redaktør Chris Erichsen hadde tatt en titt på listen over foredragsholdere ved arkivmøtet, og hadde regnet seg fram til at snittalderen på de 15 foredragsholderne var 57 år, og at det kun var funnet plass til en kvinne. Ut fra denne listen mente redaktøren å få en bekreftelse på myten om arkivaren som „en eldre nedstøvet petimeter av en herre i slitt, grå dress, med tykke briller og hentesveis“ som

„subber rundt i sin lille, lukkede, stillestående verden, fjernt fra det pulserende livet derute“. Etter å ha deltatt på det andre norske arkivmøtet kan jeg berolige Chris Erichsen, hvis han leser dette, at flertallet av arkivarene slett ikke er gretne gamle gubber. Mange har et forbløffende godt humør, og flertallet er kvinner, 261 av de 396 navnene som sto på den utdelte deltakerlisten var kvinner. Men det er kanskje et poeng at foredragsholderne hadde en for lik bakgrunn, og at det kunne ha vært spennende om ikke alle talerne (med et unntak) var godt voksne menn i ledende posisjoner? ♦

Skribenten er arkivar ved Statsarkivet i Trondheim.

Prosjekt om privat elektronisk arkivmateriale

Per Kristian Ottersland

Prosjektet „Elektroniske privatarkiver“ har vært konsentrert om å utforske et lite kjent arkivlandskap med mange utfordringer. Personer og private organisasjoner og bedrifter skaper i stadig større grad sine arkiver ved hjelp av elektroniske systemer og i digitale formater. I tillegg må private arkivskapere selv ta ansvar for å migrere eldre data ved overgang til ny teknologi. Arkivskapere i privat sektor vil i mange sammenhenger ikke ha nytte eller interesse av å ta med seg eldre data videre i virksomheten, og informasjon og dokumentasjon står dermed i fare for å gå tapt.

Det er til nå gjort lite for å bevare og tilgjengeliggjøre elektronisk arkivmateriale fra privat sektor. Privatarkivavdelingen i Riksarkivet har sett det som nødvendig å gripe fatt i disse utfordringene for å kunne sikre en allsidig og relevant samfunnsdokumentasjon. Som en konsekvens av dette har Privatarkivavdelingen gjennomført et prosjekt der målsettingen har vært å utvikle kompetanse på dette området og få erfaringer gjennom praktisk bevaringsarbeid. Prosjektet har mottatt støtte fra ABM-utvikling, og underveis i arbeidet har prosjektgruppen vært i kontakt med Landslaget for lokal- og privatarkiver (LLP) og Norsk Arkivråd.

Grunnlagsmaterialet for undersøkelsene i prosjektet består av et utvalg elektronisk arkivmateriale fra flere private arkivskapere. Orga-

nisasjoner og mindre bedrifter, samt personer, ble valgt ut som eksempler på arkivskapere til prosjektet. Disse kategoriene er sterkt representert hos de fleste bevaringsinstitusjoner, og prosjekresultatene vil dermed ha stor overføringsverdi til andre. Innenfor utvalget av arkivskapere har prosjektet fokusert på ulike problemområder knyttet til det elektroniske arkivmaterialet, både når det gjelder arkivdanning, bevaring, ordning og katalogisering.

Bevaring

Ifølge retningslinjene for privatarkiver skal en bevaringsinstitusjon sikre at arbeidet med bevaring utføres planmessig og systematisk og følger allment godtatte arkivfaglige prinsipper og rutiner. Innenfor disse rammene har prosjektgruppen utarbeidet forslag til løsninger for håndtering av elektronisk arkivmateriale. Dette skal bidra til å heve kompetansen på feltet og peke på løsninger med overføringsverdi som kan lede til en ensartet håndtering av elektroniske privatarkiver i forskjellige bevaringsinstitusjoner. Prosjektet har drøftet problemstillinger knyttet til bevaring av tre forskjellige typer elektronisk arkivmateriale:

1) *Bevaring av frittstående elektroniske dokumenter.* Prosjektet har behandlet eksempler hvor elektronisk informasjon er lagret

som enkeltfiler i en katalog- og filstruktur. Dette ligger relativt tett opp til mange tradisjonelle avleveringer av privat arkivmateriale på papir, og det har vært retningsgivende for prosjektets anbefalinger for bevaringsarbeidet. Løsninger for hvordan bevaringsinstitusjoner kan håndtere informasjon lagret som frittstående filer i form av tekstfiler, dokumenter, bildefiler og små databaser blir drøftet og skissert. Videre blir det foreslått en fremgangsmåte for bevaring, og det blir beskrevet hva som kreves for å bevare denne typen informasjon.

- 2) *Bevaring av e-post.* I rapporten blir det gjort rede for forskjellige typer e-postsystemer og hvilke tekniske og praktiske konsekvenser de ulike systemene vil ha for vurderingen av e-post som arkivmateriale. Prosjektet har drøftet forholdet mellom papirbaserte arkiver og e-post. Det er ikke funnet tilfredsstillende løsninger for langtidslagring av e-post, men det blir skissert alternativer som prosjektgruppen mener kan la seg realisere. Resultatene fra undersøkelsene om e-postsystemer har resultert i store oppslag i Computerworld Norge, som igjen har resultert i henvendelser fra systemleverandører.
- 3) *Bevaring av fagsystemer.* Prosjektet har tatt i mot et mindre fag-

system fra en mindre bedrift. Erfaringene fra arbeidet har vist at denne typen arkiver i størst mulig utstrekning bør avleveres etter gjeldende regler for offentlige elektroniske arkiver, og at man i avleveringsarbeidet bør støtte seg til eksisterende kompetanse på dette området.

Arkivdanning

På grunnlag av erfaringene fra arbeidet med bevaring av elektroniske dokumenter og e-post mener prosjektgruppen at det er av stor betydning at arkivskaper har et bevisst forhold til bevaring allerede i arkivdanningen. I dialog med en organisasjon er det utarbeidet forslag til løsninger for strukturering og lagring av elektroniske dokumenter, der det blir tilrettelagt for senere avlevering og langtidslagring. Forslagene som skisseres i

prosjektrapporten kan være et hjelpemiddel for bevaringsinstitusjoner ved rådgivning om arkivdanning og håndtering av elektronisk arkivmateriale overfor arkivskapere.

Ordning og katalogisering

Frittstående elektroniske dokumenter har en rekke fellestrekk med dokumenter der papir er informasjonsbærer. Prosjektet konkluderer med at det bør etterstrebes å ha samme logiske struktur for det elektroniske materialet som for papir. Med grunnlag i ordningen bør det være et mål å beskrive arkivmaterialet på en enhetlig måte som gir brukeren den nødvendige informasjon om innholdet i arkivet.

Forholdet til offentlige arkiver

Arkivloven med forskrifter gir retningslinjer om arkivdanning og av-

■ „Computerworld Norge“ fattet interesse for problemstillinger behandlet i prosjektrapporten, og dette medførte store oppslag i avisen.

levering for offentlige organer. Private arkivskapere kan ikke på samme måte pålegges slike krav, men ifølge Riksarkivarens retningslinjer for arbeidet med privatarkiver skal de institusjoner som arbeider med bevaring av elektronisk arkivmateriale fra private arkivskapere så langt råd er benytte lagringsmedier, formater og datastrukturer som Riksarkivaren har godkjent for offentlig arkivmateriale (avleveringsbestemmelsene). En oppgave for prosjektet har vært å finne en balansegang mellom regelverkets krav og anbefalinger vedrørende håndtering av elektronisk arkivmateriale, og de ressursene depotinstitusjoner og arkivskapere har til å følge disse kravene og anbefalingene når det gjelder privatarkivene.

Arkiver i private virksomheter knytter seg i mindre grad til saksbehandling og formaliserte vedtaksprosesser enn tilfellet er i offentlig virksomhet. Flere av de arkivene prosjektet har arbeidet med inneholder også i liten grad systematisk dokumentasjon av transaksjoner og beslutninger. I prosjektrapporten blir det argumentert for at disse elektroniske arkivene med metadata likevel kan inneholde verdifull informasjon om arkivskapernes virksomhet i samspill med omgivelsene, og derfor også kan være bevaringsverdig samfunnsdokumentasjon.

Prosjektrapporten med vedlegg finnes på Riksarkivets internettsider: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/lover/privatarkiv/elektroniske.html> ◆

Forfatteren er arkivar i Privatarkivavdelingen i Riksarkivet og har ledet prosjektet.

Første steg

mot eit nytt norsk arkivlandskap

Egil Nysæter

Det såkalla Nysæter-utvalet, oppnemnt av den norske Riksarkivaren, legg no fram ei utgreiing om vidare utvikling av kommunale arkivinstitusjonar med særleg vekt på dei interkommunale arkiva (IKA), og utvalet lanserar tre mulige modelar for eit nytt norsk arkivlandskap.

Mandat og premisser

Utvalet sitt mandat var å:

- koma med grunngjevne forslag til vidare utvikling av arkivinstitusjonar i kommunal sektor – med særleg vekt på IKA-ordningane – til sterke regionale arkivinstitusjonar i eit landsdekkande nettverk
- identifisera og vurdera grunnleggjande arkivfaglege oppgåver og rammvilkår med tanke på depotfunksjonen i arkivforskrifta
- kartleggja og vurdera vilkår av kompetansemessig, økonomisk, juridisk og organisatorisk art for systematisk utviklingsarbeid
- drøfta og koma med dømme på praktiske gjennomføringsmodellar.

I oppnemningsbrevet for utvalet er det vist til følgjande avsnitt i Kulturmeldinga som Stortinget behandla 1. april 2004:

„På noko lengre sikt – fram mot 2014 – bør ein kunna sjå føre seg eit arkivlandskap som er bygd opp rundt eit nettverk av

sterke regionale arkivinstitusjonar med ansvar for bevaring og formidling av arkiv frå både kommunal og privat sektor. Det vil òg vera interessant å vurdera i kva grad eit slikt nettverk kan sjåast i samanheng med dei regionale statsarkiva, som i dag er ein organisatorisk del av det statlege Arkivverket.“

Utvalet meiner at arkivmaterialet i ein region må sjåast som ein heilskap uavhengig av kven som har skapt det. Det vil seia at samfunnssektor (offentleg, privat) og forvaltningsnivå (stat, fylke, kommune) bør vera underordna når ein skal skapa sterke regionale arkivinstitusjonar. Utvalet drøftar først og fremst den kommunale arkivsektoren, og har ikkje sett det som si oppgåve å gjera opp status og sjå på utfordringane for statsarkiva.

Dagens arkivlandskap

I dag finst det jamsides det statlege Arkivverket, ein eigen kommunal arkivsektor med rundt 20 interkommunale arkiv, byarkiv og fylkesarkiv. Desse kommunale arkivdepota har ca. 125 faste stillingar. Til samanlikning har dei 8 statsarkiva ca. 105 stillingar, og Riksarkivet rundt 90. Det sentrale norske arkivlandskapet omfattar også Samisk arkiv (no tilknytta Arkivverket), Stortingsarkivet, Arbeiderbe-

vegelsens arkiv og bibliotek og Opplandsarkivet. I tillegg kjem ein omfattande underskog av av ulike kommunale arkivdepot, lokalhistoriske arkiv, spesialarkiv og kombinerte bevaringsinstitusjonar, dvs. museum og bibliotek som tar vare på arkiv. Når arkivkartleggingsprosjektet til ABM-utvikling – Statens senter for arkiv, bibliotek og museum – er avslutta neste år vil me vita meir om bevaringssituasjonen for norske arkiv.

143 kommunar med ca. 1,4 mill innbyggjarar er verken med i noko interkommunal arkivordning eller har eigne arkivinstitusjonar. I fylke der det finst ein IKA-institusjon, er det framleis 79 kommunar som ikkje er medlemmer.

Flesteparten av dei regionale institusjonane i kommunal sektor er i dag minimumsordningar som ikkje dekkjer alle delar av det samla arbeidsområdet for fullt utbygde arkivinstitusjonar. Det er til no lagt størst vekt på berging og ordning av eldre kommunalt materiale og på kompetanseoppbygging for daglegarkiva med vekt på arkivplanlegging. Dei fleste institusjonane har arbeidd lite med privatarkiv. Institusjonane har kunna tilby oppbevaring av personregister, og dei aller siste åra har planar og oppretting av felles arkivdepot for både papirarkiv og elektroniske arkiv stått på dagsorden. Naturleg nok er det di-

■ Arkivcentrum Syd i Lund har vore eit førebilete for „arkivsentermodellen“ som no blir lansert av Nysæterutvalet som ein av tre mulige modellar for eit nytt norsk arkivlandskap. Foto: Axel Aguilar.

for til no lagt mindre vekt på arkivformidling.

Kva er ein sterk regional arkivinstitusjon?

Etter Arkivforskrifta § 5-1 skal kommunar og fylkeskommunar oppretta eigne ordningar for arkivdepot, eller overføra depotoppgåver til ein IKA. Riksarkivaren har utarbeidd normalinstruks for slike depot, dvs. krav til materiale som skal avleverast og reglar for tilbakelån frå depot. Det er her tale om minimumsordningar mens fullverdige arkivinstitusjonar også må kunna ivareta ei rekkje andre funksjonar innan områda arkivdanning, bevaring og formidling. Utvalet gjer

greie for status for dei kommunale arkivinstitusjonane innan desse områda og vurderer rammevilkår slik som arkivlokale, personale og kompetanse.

Konklusjonen er at det i første omgang må arbeidast for at alle kommunar blir medlemmer av interkommunale arkiv eller etablerer eigne arkiv. Særleg arbeidet med bevaring av elektroniske arkiv og privatarkiv må styrkast. Det trengst sterkare vekt på aktiv arkivformidling slik at arkivinstitusjonane kan fungera som kulturinstitusjonar eller historiesenter med god kontakt med levande forskingsmiljø i regionen. Institusjonane bør også sjølv vera i stand til å ta initiativ til,

og gjennomføra, forskings- og utviklingstiltak, og vera som det heiter om landsarkiva i Sverige, basisinstitusjonar for forskning og kultur.

Det nye arkivlandskapet – modellar

Utvalet har festa seg ved tre ulike modellar som kan vera aktuelle med sikte på å få etablert et nettverk av sterke regionale arkivinstitusjonar: IKA-modellen, Arkivsentermodellen og Regionalarkivmodellen. Modellane må sjåast som tre ulike nivå i utviklinga av den regionale arkivsektoren.

IKA-modellen

På grunnlag av dagens modell med sjølvstendige arkivinstitusjonar for

kvalt forvaltningsnivå kan, og bør ein, halda fram med utbygging av nye interkommunale arkiv og styrking av dei regionale arkiva som alt finst. Dette er i samsvar med ABM-meldinga frå 1999, medan kulturmeldinga som nemnt opnar for eit tettare samarbeid mellom dei kommunale arkivinstitusjonane og statsarkiva.

Arkivsenter-modellen

Eit arkivsenter kan definerast som samlokalisering av ulike sjølvstendige, store og små arkivinstitusjonar. I eit slikt senter vil ein lettare kunna få i gang kompletterande samarbeid, sannsynlegvis ein positiv synergieffekt og gjera det lettare for publikum å få tilgjenge til eit breitt spekter av arkivmateriale. „Arkivenes hus i Stavanger“ som opna i fjor vår, med statsarkiv og IKA under same tak og med tett dagleg samarbeid, er eit døme på eit slikt senter.

I Sverige er det alt etablert eller planlagt fleire arkivsenter. Utvalet har sett særskilt på Arkivcentrum Syd i Lund.

Det kan også vera aktuelt med samlokalisering med andre typar institusjonar som bibliotek og musé. Slikt ABM-samarbeid er alt ein realitet i Arendal, og er under etablering i Trondheim (sjå NA 3/2004).

Regionalarkiv-modellen

Verken IKA- eller arkivsenter-modellen bryt drastisk med noverande arkivorganisering. Det gjer derimot regionalarkiv-modellen som er den modellen, som utvalet ser som ei ønskjeleg organisatorisk løysing på sikt.

Regionalarkivmodellen vil seia å etablere nye regionale arkivinstitusjonar som har ansvar for både offentleg og privat arkivmateriale i ein nærare avgrensa region. Ein slik institusjon vil altså normalt ha både statleg, fylkeskommunalt, kommunalt og privat arkivmateriale i sine magasin. Institusjonen må ta opp i seg statsarkiv, fylkesarkiv og interkommunale arkiv der desse alt finst. Med dagens språk vil det innebera ei konsolidering av eksisterande arkiv, men det kan også vera aktuelt med oppbygging av nye arkiv i område der det i dag ikkje er lokalisert regionale arkivinstitusjonar. Det må sjølvsagt vurderast nærmare om det er ønskjeleg å desentralisera det statlege arkivmaterialet meir enn i dag. Spørsmålet er f. eks. om eldre statleg arkivmateriale skal flyttast til Nordland og Sogn og Fjordane.

Utvalet ser det likevel ikkje som si oppgåve å koma med framlegg om korleis ei slik konsolidering av eksisterande arkivinstitusjonar konkret skal skje. Ein ny struktur må finna si form som resultat av lokale og regionale behov samanhalde med overordna vurderingar. Men utvalet går ut frå at det sannsynlegvis samla vil vera behov for rundt 20 sterke regionale arkivinstitusjonar med minimum 15–20 faste stillingar. Både etablerte samarbeidstilhøve, geografi, kommunikasjonar og folketal vil vera avgjerande for kor mange slike regionalarkiv det bør finnast. Det er i dag ein ubalanse når det gjeld arkivdekninga rundt i landet. For dagens statsarkivdistrikt varierer såleis innbyggjartalet pr. fast stilling ved

statsarkiva og dei kommunale arkivinstitusjonane frå 10.000 til nær 30.000, med Oslo nær 40.000. Tala fortel om langt fleire uløyste arkivoppgåver på Austlandet, og frå Møre og Romsdal og nordover, enn på Sørlandet og Vestlandet.

Dersom landet i komande år vert delt inn i 5–9 administrative regionar i staden for 19 fylke, vil kvar slik region vanlegvis ha fleire regionale arkiv innan sine grenser. Det må då etablerast eit forplikta nettværkssamarbeid mellom desse arkiva. Sameleis må kvar institusjon ha nettverksansvar innan sine verksemdsområde for lokale arkiv.

Dei nye regionale arkivinstitusjonane kan knytast saman i eit landsomfattande nettverk ikkje ulikt dagens statlege arkivverk, eit samla nasjonalarkiv, fagleg underlagt Riksarkivaren. Samtidig vil arkiva slik som no dra nytte av ABM-utviklings aktive, strategiske utviklingsarbeid for å samordna, effektivisera og styrkja arkiv-, bibliotek- og museumsfeltet. Eit slikt nasjonalarkiv kan administrativt og politisk knytast til staten eller til eit eventuelt nytt folkevald regionalt nivå. Men uansett er det viktig at det blir etablert eit nært tilhøve til både region- og kommunenivå. Det gjeld å bevare både lokal entusiasme, eigarkjensle og finansieringsvilje. Det er i dag nokså uklart korleis det regionale nivået vil bli sjåande ut i framtida. Utvalet finn difor ikkje grunn til å gå djupare ned i dette problemfeltet, men konstaterer at arkivlov og anna regelverk må endrast på fleire punkt for å få realisert regionarkivmodellen fullt ut.

Fordelar og ulemper med regionalarkiv-modellen

Regionalarkiv-modellen har fleire fordelar, men i alle fall eit stykke på veg vil dette også gjelda arkiv-senter-modellen med samlokaliserte, men sjølvstendige institusjonar.

Det bør vera lettare få til ei heilskapleg tilnærming til alle typar arkiv i ein region ved at éin institusjon har ansvaret. Ein vil unngå dagens oppsplitting av arkiv på ulike arkivinstitusjonar og strid om gråsonearkiv. Det vil bli enklare for publikum med eitt arkiv i kvar region, og tilbod til arkivskaparar og publikum innan ulike forvaltningsnivå kan samordnast betre og enklare. Ein kan også rekna med synergieffektar og stordriftsfordelar. I ein stor institusjon vil ein kunna ha meir spesialisert og variert kompetanse.

Ei ulempe med regionalarkiv-modellen, knytta til eit nasjonalt nettverk, kan vera at ein då lett kan få eit monolittisk system, som gir lite rom for nytenking og eksperiment. Det er viktig at arkivinstitusjonane har eit visst handlingsrom i høve til regelverk, planar og budsjett. Institusjonane sine distrikt bør heller ikkje vera for store, slika at dei kan ha nær kontakt og god kunnskap om distriktet.

Finansiering

Etter initiativ og med god drahjelp frå Arkivverket har kommunar og fylkeskommunar særleg dei siste tjue åra finansierte oppbygging og drift av eit nett av kommunale arkivinstitusjonar. Samla driftsbudsjett for den kommunale arkivsektoren er ikkje kjent, men det kan det kan-

skje dreia seg om 60–70 millionar kroner.

Det blir i dag ikkje ytt statstilskot til drift av kommunale eller private arkivinstitusjonar med unntak av løyvinga til Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Både ABM-utvikling og Norsk kulturfond støttar likevel avgrensa prosjekt for slike arkivinstitusjonar. I motsetning til dette mottar andre oppbevaringsinstitusjonar, som bibliotek og museum, statlege driftsmidlar til arkivarbeid.

Lokale og regionale musé har lenge hatt øyremerkte statlege tilskot til drift og investeringar. Då dei første statlege løyvingane vart gitt i 1920 i form av lønstilskot, grunn gav Stortinget dette med at sjølv om dei institusjonane det galdt ikkje var statlege „utføres ved disse et arbeide av kulturell art, som staten måtte helt overta, om disse institusjoner ble nedlagt. Man må derfor kunne forsvare, at man søker såvidt mulig at stille dem på like fot med statsinstitusjoner av tilsvarende art.“ Utvalet meiner det vil vera rimeleg at staten på sikt, slik som for museumssektoren, finansierer inntil 60% av driftskostnadene for arbeidet med kommunale og private arkiv, medan kommunar og fylkeskommunar står for resten. Ei slik støtteordning bør kunna etablerast uavhengig av ei eventuell omorganisering innan det regionale arkivområdet.

Utvalsarbeidet – eit første steg mot ein ny politikk for dei regionale arkiva

I arbeidet med utgreiinga har utvalet hatt høve til å drøfta sentrale spørsmål med heile det norske ar-

kivmiljøet, seinast ved det andre norske arkivmøte i april. Utvalet håpar at rapporten vil vera eit viktig første steg mot sterke regionale arkivinstitusjonar i alle delar av landet. Utvalet innser at det på ei rekke område trengst meir utgreiing og gjennomtenking før ein tar nye steg framover.

I kulturmeldinga varsla regjeringa at det etter kvart kan bli aktuelt å gjennomføra ei meir prinsipiell utgreiing om status og utviklingsvegar for det norske arkivlandskapet. I si helsing til arkivmøtet meinte kultur- og kyrkjeminister Valgerd Svarstad Haugland at i ytterste konsekvens kan det „dreia seg om ei omfattande reorganisering av heile det institusjonelle arkivlandskapet her i landet – eit oppbrot frå tradisjonen med eit sterkt statleg arkivverk på den eine sida, og på den andre sida ein meir fragmentert institusjonsstruktur utanfor Arkivverket. Men dette er i så fall eit stykke fram. I kulturmeldinga var vi påpasselege med å streka under at det er altfor tidleg å dra konklusjonar om eventuelle endringar i ansvars- og organisasjonstilhøve.“ Ho la til at ho håpa og trudde, at ein „gjennom eit konstruktivt samarbeid mellom politiske styresmakter og eit kompetent arkivmiljø“, ville finna gode løysingar på utfordringane framover. ♦

Forfatteren er fylkesarkivar ved Fylkesarkivet i Hordaland og har vært leder av Nysæterutvalget.

Aladin-projektet vid Norra Karelen sjukvårdsdistrikt

skapar modeller för elektronisk arkivering inom hälsovården

Inom hälsovården har man i allt högre grad börjat utnyttja informationssystem och merparten av patienthandlingarna tillkommer idag i elektronisk form. Social- och hälsovårdsministeriet har för sin del främjat denna utveckling; ibruktagandet av elektroniska patientjournaler före utgången av 2007 är ett delområde inom det nationella hälsoprojekt som lanserades 2003. Så länge frågan om den elektroniska arkiveringen är olöst kan dock bara en bråkdel av de potentiella fördelarna med elektroniska dokumenthantering vinnas. Handlingar som tillkommit i elektronisk form skrivs ut i pappersform och arkiveras fortfarande på traditionellt sätt, på papper.

Vid Norra Karelen sjukvårdsdistrikt startade man i slutet av 2003 det s.k. Aladin-projektet, vars syfte är att skapa riksomfattande normer och färdiga modeller för elektronisk arkivering inom hälsovården. Projektet finansieras delvis av social- och hälsovårdsministeriet inom ramen för ett finansieringsavtal som är i kraft till slutet av 2005. Att just Norra Karelen sjukvårds-

distrikt har förutsättningar att skapa lösningar för elektronisk arkivering beror bl.a. på att distriktet redan nu tagit i bruk ett elektroniskt patientjournalssystem och infört tekniskt testad elektronisk signaturer. Parallellt med den elektroniska arkiveringen skapar sjukvårdsdistriktet en s.k. PKI-infrastruktur, dvs. en miljö som möjliggör juridiskt bindande elektroniska signaturer. PKI-infrastrukturen är därmed en förutsättning för elektronisk hantering av material i dokumentform.

Arkivdatasystem oberoende av apparatur

Utgångspunkten för Aladin-projektet är att skapa fungerande modeller för elektronisk arkivering inom hälsovården med ett fungerande regionalt arkivdatasystem för patienthandlingar för ögonen och testa hur det kan tillämpas inom hälsovårdsorganisationerna. Utredningen av den elektroniska arkiveringen har inletts med hjälp av ett arkivdatasystem som tagits fram i samarbete med Avain Technologies Ab. Grundtanken i detta arkiv-

datasystem är dess oberoende av olika operativa och kommersiella tillämpningsprogram, i och med att det mottar och lagrar information i en avtalad standardform som är oberoende av de informationssystem som materialet under sitt aktiva skede ingått i. För patienthandlingarnas del är standarden XML CDA R2, i enlighet med det nationella hälsovårdsprojektets riktlinjer. Ibruktagandet av arkivdatasystemet binder därmed inte aktörerna inom hälsovården vid t.ex. något visst patientdatasystem. De krav på utveckling av patient- m.fl. datasystemen som den elektroniska arkiveringen för med sig gäller i första hand skapandet av en standarddataform och erforderliga metadata samt definitionen av datasystemens gränssnitt.

Projektet för elektronisk arkivering har bl.a. mer ingående studerat överföringen av handlingar till det elektroniska arkivet. Man har testat arkiveringen av patienthandlingar ur patientdatasystemet för distriktssjukhuset i Norra Karelen genom att inom sistnämnda system bilda ett dokument i XML

Eeva-Maija Varpenius

CDA form som försetts med en elektronisk, långt utvecklad signatur tillhörig den som skapat informationen. Förmedlingen av meddelanden till arkivdatasystemet har skett så att meddelandet fått ett omgivande elektroniskt kuvert (SOAP), som skyddar dokumentet under överföringsskedet. SOAP-kuvertet har därtill innehållit ett signum för den dokumentklass enligt vilken dokumentet "arkiverats" i det elektroniska arkivets datasystem och metadata i arkivbildningsplanen fogats till detta dokument. Vid mottagandet av meddelandet har arkivdatasystemet granskat signaturens integritet, öppnat SOAP-kuvertet och arkiverat dokumentet på basis av signum för dokumentklass.

Bakom det ovan skildrade sättet att överföra information ligger grundtanken att de elektroniska patienthandlingarna borde föras med en elektronisk signatur, för att säkerställa dokumentens autenticitet och integritet. Eftersom alla patienthandlingar ändå inte behöver föras med vägande elektroniska underskrifter av dem som produce-

■ En bekant syn i sjukhusarkivet.

rat informationen har man inom Aladin-projektet också kartlagt andra möjligheter att garantera information i ursprunglig form (t.ex. signaturer som skapas av systemet). Man har dock i den elektroniska signaturen och i arkivdatasystemets funktionalitet, dvs. att systemet alltid utför en s.k. systemunderskrift då föregående underskrift föråldras, sett en uttrycklig säkerställare av den arkiverade informationens autenticitet, integritet och obestriddhet.

Hanteringen av den elektroniska arkiveringen sköts av arkivarien

Det har varit en bärande tanke inom Aladin-projektet att också hanteringen av information som arkiverats i elektronisk form bör skötas av professionella dokumentförvaltare. Inom projektet har man därför utgått ifrån att arkivfunktionen och dess funktionaliteter integreras i det elektroniska arkivdatasystemet. Projektet har bl.a. utvecklat ett användargränssnitt för arkivarier med tanke på hanteringen av infor-

mationen i dokumentarkivet, och skapat funktionalitetsdefinitioner för detta gränssnitt, så att det kommer att omfatta samtliga erforderliga arkivförvaltningsfunktioner. Enligt sjukvårdsdistriktet i Norra Karelen borde man via användargränssnittet för arkivarier i framtiden kunna hantera såväl organisationens dokumentarkiv som separata bild- och biosignalarkiv.

Den elektroniska arkivbildningsplanen är kärnan i arkivariens användargränssnitt. Med hjälp av metadata i arkivbildningsplanen ombesörjs utgallringen av handlingar vid rätt tidpunkt, avskiljs personregister som tillkommit för olika ändamål etc. Arkivbildningsplanen bildar i gränssnittet en metadatamodell som möjliggör hantering av information ända ner till enskild dokumentnivå. På så sätt kommer arkivbildningsplanens idé om styrning av dokumentprocesserna i pappersmiljö också att om sättas i elektronisk miljö.

För att arkivbildningsplanen skall kunna foga riktiga metadata angående hanteringen av dokument till resp. dokument som skall lagras måste avsändarsystemet på ovannämnt sätt i meddelande som skickas uppge dokumentets "typ", dvs. ange den klass som dokumentet tillhör, en uppgift som styr fo-

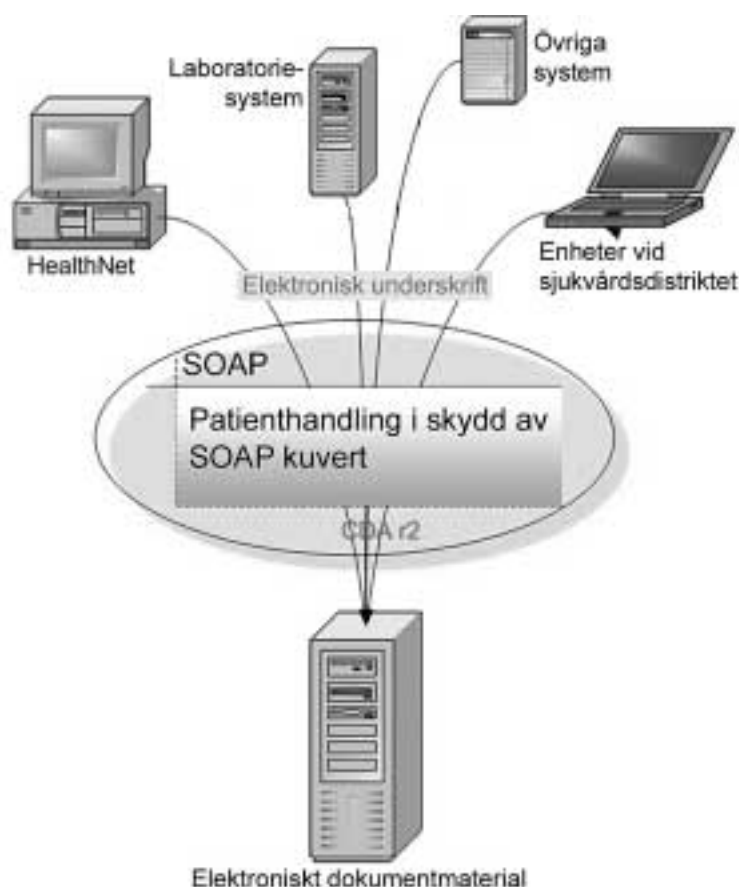
gandet i arkivsystemet av metadata om hanteringen av information till ifrågavarande dokument. Skapandet av detta signum är ett av de krav som funktionaliteterna i den elektroniska arkiveringen ställer på informationssystem i aktivt bruk.

Eftersom den elektroniska arkivbildningsplanen utgör kärnan för arkivdatasystemets hantering av innehållet har man inom Aladin-projektet eftersträvat samarbete på riksnivå inom definieringen av denna funktionalitet. På initiativ av sjukvårdsdistriktet i Norra Karelen tillkom år 2004 "konsortiet för eÄHS"; till detta konsortium inbjöds dokument- och informa-

tionsförvaltningsproffs inom både sjukvården och kommunsektorn. Definitionsarbetet har tillförts expertis genom att arkivverket varit företrätt i nämnda konsortium. Samarbetet har resulterat dels i definitioner av funktionaliteter inom elektronisk arkivering, dels i en preliminär gemensam funktionsstruktur för arkivbildningsplaner i kommuner och kommunalförbund.

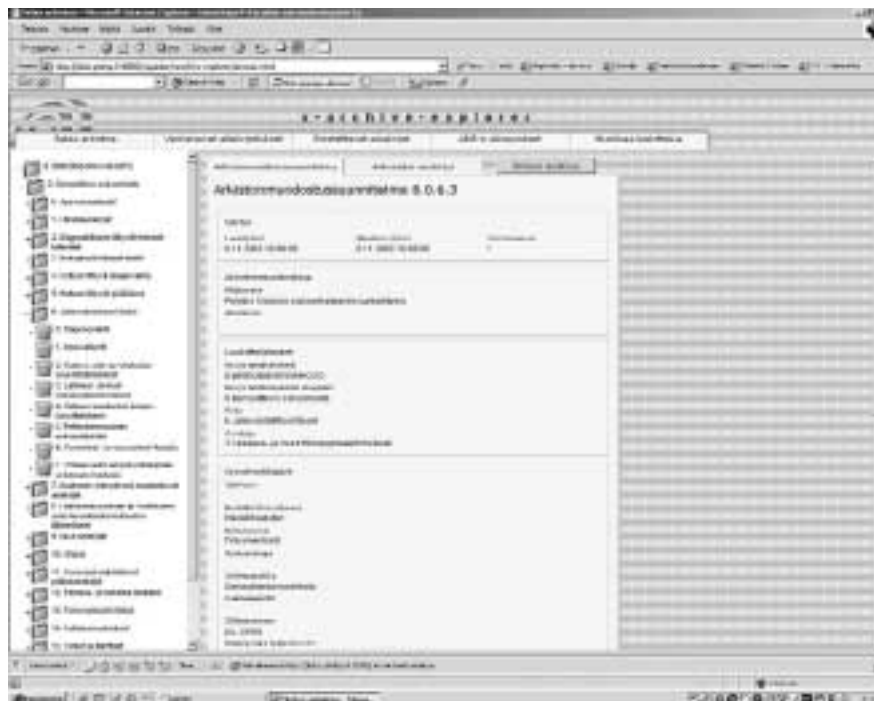
Regionalt slutarkiv

Det i arkivdatasystemet integrerade användargränssnittet för arkivarier möjliggör sambruk för flera organisationer och enheter inom hälso-

vården av ett och samma arkivdatasystem. Informationen hämtas då från två olika enheter inom hälsovården till en fysisk plats, men varje enhet hanterar bara sitt eget arkiv via den egna arkivariens gränssnitt. Varje organisation kan bevara sin information i de datasystem som är i aktivt bruk och flytta denna information till arkivdatasystemet enligt egna behov och internt överenskomna kutymer.

De elektroniska arkivlösningarna har hittills testats konkret endast vid sjukvårdsdistriktet i Norra Karelen och arkiveringen av patienthandlingar har tillsvidare endast gällt ett patientdatasystem. Under innevarande år kommer testningen att utsträckas till att gälla överföring av information till arkivdatasystemet från ett patientdatasystem vid en annan enhet inom hälsovården. På så sätt erhålls konkreta resultat av regional användning av ett elektroniskt arkiv. Samtidigt skapas definitioner med tanke på en tänkbar roll för det regionala elektroniska arkivet som redskap för överföring av information i aktivt bruk mellan olika enheter inom hälsovården och olika patientdatasystem. Ett arkivdatasystem som bygger på öppna användargränssnitt kan t.o.m. vara lösningen på problemet med de oräkneliga anslutningarna.

■ På detta sätt har överföringen av information till arkivdatasystemet testats vid sjukvårdsdistriktet i Norra Karelen.

Syftet med Aladin-projektet är att skapa elektroniska arkivlösningar som följer såväl stadgandena om arkivering och förvaring av handlingar samt dataskydd som det nationella hälsovårdsprojektets rekommendationer. Vid förverkligandet av Aladin-projektet har man även beaktat de definitioner som tillkommit inom ramen för arkiverkets SÄHKE-projekt, och de normer gällande elektronisk förvaring som bygger på dessa definitio-

ner. Sökandet efter riktiga lösningar har från första början skett i samarbete med arkiverket, eftersom man inom Aladin-projektet varit väl medveten om att övergången till uteslutande elektronisk arkivering ej kan ske utan tillstånd från arkiverket. ♦

Skribenten är arkivsekreterare och projektchef vid sjukvårdsdistriktet i Norra Karelen

Nordisk Arkivstatistik 2004

I Bestanden

Institution

Samlingernes omfang per 31. december (totalt antal hyldemeter)

	1985	1990	1995	2000	2003	2004
Danmark (totalt SA)	230.981	259.475	282.093	313.233	334.819	344.477
Riksarkivet	105.300	119.910	129.067	142.958	154.105	160.792
LA København	25.943	30.709	36.055	46.856	48.948	48.958
LA Odense	11.504	11.342	12.263	14.699	15.836	16.226
LA Viborg	29.000	33.614	38.411	44.771	49.599	50.776
LA Aabenraa	12.550	14.000	14.397	16.267	17.311	17.681
Erhvervsarkivet	46.684	49.900	51.900	47.682	49.020	50.044
Dansk Data Arkiv	—	—	—	—	—	—
StA København	21.800	31.500	29.300	30.400	34.165	35.055
Færøerne						
Føroya Landsskjalasavn	4.145	4.600	5.000	3.150	3.370	3.397
Grønland						
Nationalmuseum og arkiv	350		1.469	2.398	2.624	2.636
Finland (totalt)	125.561	133.389	149.375		167.749	
Riksarkivet	36.980	37.853	39.569	41.198	44.623	45.125
LA Joensuu	2.938	3.107	5.901	7.106	7.469	7.621
LA Jyväskylä	3.155	3.804	4.126	4.391	5.017	5.039
LA S:t Michel	8.400	8.721	6.958	9.249	9.847	10.083
LA Tavastehus	5.305	6.563	7.530	8.520	9.033	9.158
LA Uleåborg	8.239	9.108	10.007	11.225	10.150	10.104
LA Vasa	5.497	5.405	6.121	6.750	7.320	7.314
LA Åbo	9.552	11.663	12.960	14.553	14.750	14.826
Krigsarkivet	31.000	32.665	40.943		42.140	42.600
Utrikesförvaltningens arkiv	8.460	8.900	9.060		9.200	
Statsrådets arkiv	6.035	5.600	6.200	7.800	8.200	8.200
Åland						
Ålands landskapsarkiv	1.500	2.250	2.818		3.198	3.445
Island (totalt)	12.102	29.000	32.500	38.617	40.700	41.520
Nationalarkivet	7.160	23.300	26.600	31.900	33.300	34.000
StA Reykjavik	4.942	5.700	5.900	6.717	7.400	7.520
Norge (totalt)	85.665	105.862	124.710	152.321	176.270	185.373
Riksarkivet	41.616	52.097	62.234	74.449	87.771	90.238
SA Bergen	5.995	6.430	9.750	12.080	12.075	12.357
SA Hamar	4.135	4.340	5.724	6.867	7.601	7.937
SA Kongsberg	5.268	7.792	8.087	8.087	9.133	9.493
SA Kristiansand	4.760	4.955	5.609	6.896	8.283	11.750
SA Oslo	11.069	13.461	11.188	14.947	17.148	17.582
SA Stavanger	4.415	5.072	5.925	6.925	8.627	9.711
SA Tromsø	1.407	3.647	4.977	6.119	6.797	7.069
SA Trondheim	7.000	8.068	11.216	15.951	18.835	19.236
Sverige (totalt)					612.489	624.798
Riksarkivet	221.156	117.500	126.486		170.720	173.213
Krigsarkivet	49.500	56.000	65.000		71.377	72.010
LA Göteborg	21.510	51.000	57.585		70.574	71.013
LA Härnösand	21.500	25.993	39.958		68.958	72.634
LA Lund	25.000	33.754	36.300		40.170	40.347
LA Uppsala	4.000	28.600	25.663	35.520	41.826	42.958
LA Vadstena	27.765	32.335	35.000		40.976	42.064
LA Visby	5.700	5.830	5.800		5.656	5.705
LA Östersund	4.000	4.741	5.600		7.209	7.829
Värmlandsarkiv	16.100	18.342	18.726		18.047	18.870 *
StA Stockholm		42.000	45.250	58.800	64.334	65.247 **
StA Malmö					12.642	12.908 ***

* allt material, varav 7.885 statligt

** inbegriper även statligt material

*** allt material, varav 4.886 statligt

Nordisk Arkivstatistik 2004

2 Personale/ressourceanvendelse

Institution

Personale aflønnet med

Personaleressourcefordeling på virksomhedsområder
i procent af det totale antal disponible årsværk

	Egne midler Årsværk		Eksterne midler Årsværk		Totalt Årsværk		Tilsyn og rådgivning %		Bevaring %		Tilgænge- liggørelse %		Admini- stration %		Andet %	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Danmark (SA)	235,7	248,3	40,9	42,7	276,6	291,0										
Rigsarkivet	142,1	153,1	12,5	13,7	154,6	166,8	24,1	22,6	22,3	24,0	21,4	23,6	24,2	21,4	8,1	8,4
LA København	16,6	14,0	5,9	4,2	22,5	18,2	1,5	3,2	4,5	0,7	73,4	72,6	15,9	17,0	4,7	6,5
LA Odense	11,1	12,2	5,2	2,5	16,3	14,7	7,6	7,7	0,2	0,6	49,8	46,0	32,5	31,7	9,9	14,0
LA Viborg	31,5	35,3	16,3	15,6	47,8	50,9	10,1	8,2	32,0	33,7	31,7	34,7	19,5	18,9	6,7	4,5
LA Aabenraa	8,5	8,0		2,4	8,5	10,4	4,5	15,8	1,2	1,1	39,1	35,5	23,5	17,3	31,6	30,2
Erhvervsarkivet	13,6	14,5		0,0	13,6	14,5	11,9	12,1	0,0	0,3	43,5	47,6	33,1	26,6	11,4	13,5
Dansk Data Arkiv	12,3	11,2	1,0	4,3	13,3	15,5	44,0	51,5	0,0	0,0	21,1	15,7	27,0	25,1	7,9	7,7
StA København	16,1	16,1	1,4	1,4	17,5	17,5	25,0	25,0	7,6	7,6	38,0	38,0	17,6	17,6	11,8	11,8
Færøerne																
Landsskjalasavn	6,0	6,0	3,0	2,0	9,0	8,0	13,0	24,0	26,0	21,0	16,0	14,0	36,0	34,0	9,0	7,0
Grønland																
Nat. museum/arkiv	3,1	3,5			3,1	3,5										
Finland (totalt)	221,1	222,1	9,4	7,1	230,5	229,2										
Riksarkivet	105,0	103,3	0,5	0,5	105,5	103,8	7,8	9,1	26,1	23,9	27,1	24,2	17,6	19,9	21,4	22,9
LA Joensuu	14,0	14,0	0,9	0,6	14,9	14,6	5,0	6,5	38,0	31,6	33,0	32,1	12,0	12,2	12,0	17,6
LA Jyväskylä	12,2	11,2	0,5	0,5	12,7	11,7	1,0	1,0	35,0	31,0	20,0	19,0	11,0	15,0	33,0	34,0
LA S:t Michel	24,0	24,2	2,0	1,3	26,0	25,5	7,0	4,7	27,0	24,1	46,0	47,7	12,0	14,7	8,0	8,8
LA Tavastehus	11,7	11,9	0,4	0,5	12,1	12,4	5,8	4,4	25,1	31,5	44,0	35,1	8,9	10,2	16,2	18,8
LA Uleåborg	16,9	17,9	1,0	1,6	17,9	19,5	7,4	3,9	35,0	39,5	30,1	29,1	13,3	11,5	14,2	16,0
LA Vasa	18,0	18,6	0,3	1,0	18,3	19,6	7,1	7,4	39,8	43,2	28,0	25,7	11,5	15,3	13,6	8,4
LA Åbo	19,3	21,0	3,8	1,1	23,1	22,1	13,0	15,2	30,5	21,4	35,5	35,6	13,0	18,1	8,0	9,7
Krigsarkivet																
Utrikesförv. arkiv																
Statsrådets arkiv	4,0			0,0	4,0		10,0		20,0		60,0		5,0		5,0	
Åland																
Landskapsarkivet	4,0	4,0	-	0,5	4,0	4,5	20,0	30,0	5,0	5,0	60,0	55,0	5,0	5,0	10,0	5,0
Island (totalt)	28,5	29,5	4,0	4,0	32,5	33,5										
Nationalarkivet	21,5	22,5	4,0	4,0	25,5	26,5	21,0	22,0	25,0	24,0	27,0	26,0	16,0	13,0	11,0	15,0
StA Reykjavik	7,0	7,0	0,0	0,0	7,0	7,0	30,0	20,0	2,0	2,0	30,0	38,0	25,0	25,0	13,0	15,0
Norge (totalt)	209,3	219,7	12,6	22,9	221,9	242,6										
Riksarkivet	97,2	99,7	3,4	5,0	100,6	104,7	15,2	15,9	17,1	16,9	33,8	31,9	22,9	26,1	10,1	8,9
SA Bergen	21,6	25,0	1,0	0,0	22,6	25,0	2,9	5,1	21,9	24,5	59,8	51,5	9,5	15,0	5,8	3,7
SA Hamar	12,5	13,0		0,0	12,5	13,0	12,3	13,9	30,0	26,5	31,6	32,4	22,0	24,8	3,9	2,2
SA Kongsberg	11,1	12,0	0,3	0,9	11,4	12,9	10,9	8,7	19,4	24,5	39,8	38,2	25,0	27,3	4,8	1,0
SA Kristiansand	13,8	13,0	1,0	0,0	14,8	13,0	10,9	7,8	28,8	23,4	30,1	33,2	22,0	25,0	8,0	10,4
SA Oslo	11,0	12,0		0,0	11,0	12,0	12,5	16,0	18,8	20,0	50,8	44,0	13,8	13,8	3,9	6,2
SA Stavanger	14,2	14,0	1,0	2,0	15,2	16,0	5,2	6,7	43,4	40,6	24,3	28,1	13,0	17,4	13,9	7,0
SA Tromsø	10,0	12,0	2,0	4,0	12,0	16,0	10,3	6,2	20,9	22,2	29,4	36,2	22,5	26,1	16,7	9,1
SA Trondheim	17,9	19,0	3,9	11,0	21,8	30,0	11,1	9,4	36,5	36,2	27,9	30,6	18,4	17,5	6,0	7,1
Sverige (totalt)	456,1	464,2	85,6	87,9	541,7	552,1									**	
Riksarkivet	222,5	236,1	55,6	58,9	278,1	295,0	11,0	9,0	5,0	5,0	46,0	56,0	20,0	14,0	18,0	16,0
Krigsarkivet	27,2	24,6	0,0	0,3	27,2	24,9	14,0	16,0	5,0	5,0	49,0	48,0	20,0	15,0	12,0	16,0
LA Göteborg	34,7	35,0	3,0	3,0	37,7	38,0	7,0	7,0	6,0	6,0	60,0	64,0	18,0	18,0	9,0	5,0
LA Härnösand	50,0	51,9	5,5	5,6	55,5	57,5	12,0	10,0	9,0	10,0	56,0	59,0	17,0	15,0	6,0	6,0
LA Lund	30,3	29,3	6,6	5,8	36,9	35,1	4,0	6,0	8,0	7,0	62,0	63,0	15,0	15,0	11,0	9,0
LA Uppsala	35,1	33,8	3,9	4,0	39,0	37,8	9,0	14,0	6,0	3,0	58,0	61,0	14,0	15,0	13,0	7,0
LA Vadstena	36,0	31,6	4,0	3,7	40,0	35,3	11,0	12,0	8,0	7,0	54,0	53,0	20,0	19,0	7,0	9,0
LA Visby	8,2	9,7	4,2	3,8	12,4	13,5	10,0	12,0	5,0	2,0	52,0	53,0	23,0	21,0	10,0	12,0
LA Östersund	12,1	12,2	2,8	2,8	14,9	15,0	13,0	12,0	9,0	10,0	49,0	46,0	16,0	11,0	13,0	21,0
Värmlandsarkiv																
StA Stockholm																

* Inklusive SVAR, MKC och Svensk Museitjänst

** Från och med 2003 redovisas "Kunskapsopbyggnad" under egen verksamhetsgren – som här redovisas under posten "Annat". Tidigare har denna redovisats under verksamhetsgrenarna Tillsyn och tillgängliggöra.

Nordisk Arkivstatistik 2004

3:1 Tilgængeliggørelse (forskerservice)

Institution	Forskerpladser		Besøg på læsesalen		Udlån		Indlån	
	Antal pladser		Antal besøg		Antal enheder		Antal enheder	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Danmark (totalt SA)	428	428	85.893	83.476	13.888	9.367	2.041	7.302
Rigsarkivet	108	108	23.865	23.283	7.592	7.007	404	978
LA København	104	104	20.741	20.692	1.381	498	–	1.269
LA Odense	55	55	12.496	13.401	257	254	389	290
LA Viborg	99	99	15.593	14.221	3.640	1.032	234	3.195
LA Aabenraa	32	32	5.291	4.846	380	179	112	548
Erhvervsarkivet	30	30	7.907	7.033	638	397	902	1.022
Dansk Data Arkiv	0	0	0	–	0	–	0	–
StA København	28	28	4.941	4.936	29	5	0	0
Færøerne								
Føroya Landsskjalasavn	14	14	851	785	185	92	4	7
Grønland								
Nationalarkiv	5	5	304	330	10	5	0	1
Finland (totalt)	444	446	87.748	86.021	113.937	117.657	5.146	5.331
Riksarkivet	161	161	36.266	35.167	4.341	4.468	345	371
LA Joensuu	32	32	6.723	6.112	353	257	1.378	849
LA Jyväskylä	39	39	5.194	6.022	488	541	712	661
LA S:t Michel	35	35	4.998	4.471	104.082	109.756	110	165
LA Tavastehus	22	22	3.165	3.149	457	425	313	205
LA Uleåborg	48	50	6.435	6.280	709	364	983	1.070
LA Vasa	28	28	4.127	3.598	167	169	188	129
LA Åbo	47	47	12.474	12.050	1.284	629	1.117	979
Krigsarkivet	24	24	8.108	8.776	1.556	948	0	
Utrikesförvaltningens arkiv	8		258		500		0	
Statsrådets arkiv		8		396		100		902
Åland								
Ålands landskapsarkiv	14	14	2.376	2.132	5.465	3.638	1.323	892
Island (totalt)	44	44	6.346	6.616	387	301	31	47
Nationalarkivet	34	34	4.726	5.256	370	301	31	47
StA Reykjavik	10	10	1.620	1.360	17	0	–	–
Norge (totalt)	290		31.678	28.116	244	260	137	118
Riksarkivet	95		10.351	7.107 *	134	137	62	32
SA Bergen	20		3.201	3.201	9	9	25	24
SA Hamar	31		2.477	2.510	12	11	0	5
SA Kongsberg	32		1.834	1.991	3	8	2	1
SA Kristiansand	20		1.958	1.958	22	22	4	4
SA Oslo	RA		3.000	2.000 *	4	8	RA	8
SA Stavanger	30		2.528	2.528	35	35	31	31
SA Tromsø	30		1.730	2.222	14	19	7	7
SA Trondheim	32		4.599	4.599	11	11	6	6
Sverige (totalt)	846	872	132.022	140.334	2.562	4.203	587	581
Riksarkivet	227	235	37.314	39.487	1.024	1.736	106	237
Krigsarkivet	31	31	5.140	4.979	150	196	0	0
LA Göteborg	70	83	15.927	15.995	64	148	110	29
LA Härnösand	56	63	4.780	5.127	490	448	34	142
LA Lund	120	110	14.200	19.000	91	928	58	41
LA Uppsala	75	75	15.623	15.734	153	67	37	36
LA Vadstena	50	42	9.338	8.052	385	449	16	5
LA Visby	43	47	4.301	4.551	9	13	32	19
LA Östersund	25	25	5.103	5.099	43	45	37	13
Värmlandsarkiv	40	40	6.022	5.543	25	85	143	29
StA Stockholm	90	103	8.024	9.636	122	80	3	26
StA Malmö	19	18	6.250	7.131	6	8	11	4

* Lesesalen stengt fra 13/8.

Nordisk Arkivstatistik 2004

3:2 Tilgængeliggørelse

Institution

Skriftligt besvarede brugerforespørgsler

Udstillinger

Antal forespørgsler

Antal arrangerede

	2003	2004	2003	2004
Danmark (totalt SA)	3.100	3.142	8	8
Rigsarkivet	1.165	795	0	1
LA København	553	726	0	1
LA Odense	400	736	0	5
LA Viborg	446	397	0	—
LA Aabenraa	393	325	8	1
Erhvervsarkivet	143	163	0	0
Dansk Data Arkiv	—	—	—	0
StA København	264	275	13	10
Færøylene				
Føroya Landsskjalasavn	—	458	2	3
Grønland				
Grønland Nat. arkiv	84	85	2	0
Finland (totalt)	21.178	21.873	18	18
Riksarkivet	2.610	2.498	5	2
LA Joensuu	534	608	1	1
LA Jyväskylä	165	189	1	1
LA S:t Michel	7.944	7.433	2	3
LA Tavastehus	1.462	1.244	2	2
LA Uleåborg	752	888	2	4
LA Vasa	561	612	2	3
LA Åbo	974	1.106	1	1
Krigsarkivet	5.648	6.934	0	—
Utrikesförvaltningens arkiv	—	—	1	—
Statsrådets arkiv	528	361	1	1
Åland				
Ålands landskapsarkiv	—	87	6	4
Island (totalt)	1.238	869	13	11
Nationalarkivet	712	389	5	1
StA Reykjavik	526	480	8	10
Norge (totalt)	14.665	36.050*	37	40
Riksarkivet	4.402	7.872	25	25
SA Bergen	1.764	6.347	5	8
SA Hamar	947	3.477	1	1
SA Kongsberg	1.269	3.482	0	0
SA Kristiansand	985	2.533	2	1
SA Oslo	795	3.083	5+RA	1
SA Stavanger	1.249	2.106	1	1
SA Tromsø	1.443	2.251	1	1
SA Trondheim	1.811	4.399	2	2
Sverige (totalt)	150.582	133.924	80	39
Riksarkivet	29.040	22.667	12	4
Krigsarkivet	2.269	2.320	9	1
LA Göteborg	13.616	16.595	4	2
LA Härnösand	39.615	36.261	8	8
LA Lund	11.156	10.859	5	6
LA Uppsala	17.258	11.366	17	4
LA Vadstena	12.219	8.212	1	0
LA Visby	669	596	8	4
LA Östersund	2.167	1.198	5	3
Värmlandsarkiv	2.778	3.057	2	2
StA Stockholm	16.765	18.453	6	3
StA Malmö	3.030	2.340	3	2

* For 2004 tælles samtlige udgående brev.

Mannerheim-utställning i S:t Petersburg

Jussi Kuusanmäki

■ Mannerheim till häst år 1938.

Foto: Mannerheimmuseet.

I Generalstabens palats vid Palats-torget i S:t Petersburg öppnades i januari 2005 en stor finländsk-rysk utställning kring Marskalken av Finland Gustaf Mannerheim (1867–1951). Finlands riksarkiv hade tillsammans med flera finländska arkiv och museer i tre års tid deltagit i förberedelserna, som från rysk sida i huvudsak sköts av Statliga Eremitaget i S:t Petersburg samt Ryska Federationens statliga arkiv och Ryska statens krigshistoriska arkiv i Moskva. Såväl utställningen (600 objekt) som den praktfulla, rikt illustrerade utställningspublikationen har rubriken *Mannerheim. Officer i kejserliga ryska armén. Marskalk i det självständiga Finland*. Boken har utgivits på ryska (ISBN 5-9501-0087-5) och på finska (ISBN 951-97072-2-0), och kommer även att utges på svenska och engelska. Utställningen pågår i S:t Petersburg till 5.6, och flyttar

5.7 till Finland, för att i tur och ordning visas i Helsingfors, S:t Michel och Åbo till 14.5.2006.

Mannerheims liv och karriär är nära förknippade med en rad ödestunder i Finlands stormiga historia. Vid återkomsten till Finland i slutet av år 1917, efter en framgångsrik militär karriär i kejsardömet, var Mannerheim generallöjtnant och dekorerad med S:t Georgskorset; senast hade han haft befälet över en rysk kavalleriarmékår i första världskriget. Han ledde den vita armén till seger i Finlands frihetskrig år 1918, var det självständiga Finlands statsöverhuvud 1918–19, ledde som överbefälhavare försvarskampen mot Sovjetunionen 1939–44, fördrev därefter tyskarna, f.d. vapenbröder, från Lappland 1945 och kunde till slut som republikens president leda Finland ut ur kriget.

Under sovjetepoken skulle en dylik utställning inte ha varit möjlig. Också nu har de teman som belyser kriget mellan Finland och Ryssland inskränkts till ett minimum. Däremot har man betonat de kulturhistoriska dimensionerna i den gestalt som i dag framstår som en hjälte för inte bara en, utan två nationer. Mannerheims rekog-

noscerings- och forskningsfärd i Centralasien och Kina 1906–08 och dess rika skörd av förträffliga fotografier samt geografiskt och etnografiskt material upptar en stor del av utställningssalarna.

Utställningen öppnades i S:t Petersburg av f.d. republikens president Mauno Koivisto 24.1.2005, samma vecka som stadens invånare firade minnet av den fruktansvärda belägringen av Leningrad 1941–44. På grund av utställningen upplystes den ryska publiken via olika media klart och tydligt (www.hermitagemuseum.org) om att Mannerheim inte ville delta i förstörandet av sin ungdoms hemstad. Trots återkommande tyska krav vägrade han att utsätta det belägrade Leningrad för luft- eller artilleribombardemang från finländsk sida, eller att delta i de planerade operationerna mot Sorokka vid Murmanbanan. Detta har noterats i erkänsamma ordalag av ledande ryska politiker, senast av talmannen i ryska dumans överhus Mironov under dennes besök i Finland i april; redan för fyra år sedan lade president Putin ner en krans vid Mannerheims grav. Trots detta har man i Ryssland, inför firandet av andra världskrigets slut, under

de senaste månaderna åter lyft fram gamla sovjetiska tolkningar av de finländska krigens karaktär – separata krig eller krig mot allierade med Hitler – och historikerna har brutit lans i denna fråga, bl.a. i media.

Man kan sålunda fråga sig om romaren Aulus Gellius sentens *Veritas filia temporis*, citerad vid vernissagen, håller streck. Mannerheim rider i alla fall vidare. År 2004 utsågs han efter en TV-omröstning till “den största finländaren i historien”. ♦

Skribenten är pensionerad chef för Riksarkivets privatarkivenhet.

Bevara och utveckla

Det finländska arkivverkets strategi till år 2010, vars olika skeden redan presenterats av Pertti Hakala i denna tidskrift (NA 2/2004), blev antagen i december 2004. Under denna vår kommer strategin att utges även på svenska och engelska. Vi tror att våra linjedragningar intresserar våra kolleger såväl i Norden som på övriga håll i världen.

Strategiprocessen berörde hela arkivverkets personal. Arkivverkets ledning och strategikonsulten Jan-Erik Lindroos presenterade strategiprocessen på ort och ställe för personalen vid Riksarkivet och samtliga landsarkiv. Alla landsarkiv och enheter vid arkivverket företog en SWOT-analys av sin verksamhet och sammanställde på basis av analysen en skriftlig presentation av de strategiska målsättningar som tedde sig särskilt centrala.

Strategin bereddes också i åtta tematiska arbetsgrupper kring följande teman:

- 1) personalen inom arkivbranschen och dess skolning,
- 2) arkivutrymmena och -materialet,
- 3) kundbetjäningen,
- 4) digitaliseringen, mikrofilmningen och konserveringen,

- 5) inspektionsverksamheten,
- 6) forskningen och publikationsverksamheten,
- 7) kommunikationen samt
- 8) privatarkiven.

Varje tematisk arbetsgrupp försågs i förväg med frågor som skulle behandlas i gruppens rapport. Arbetsgruppen kring privatarkiven skulle sålunda ta ställning till frågor kring värdebedömningen och gallringen av privatarkiv och finansieringen av ordnandet av privatarkiv, men även behandla den stora frågan om finansieringen av de arkiv som åtnjuter statsstöd och deras framtida behov av resurser. – Utrymmesbehoven inom arkivverket skulle bedömas ända fram till år 2020. Samtidigt gällde det att definiera kriterierna för byggnadsbeslut och utforma en konkret tidtabell som kunde tjäna som grund för byggnadsplaneringen.

Jussi Nuorteva

Arbetsgruppen för digitalisering, mikrofilmning och konservering väntades bedöma möjligheterna till gränsöverskridande strukturellt samarbete mellan dagens organisationer. ABM-samarbetet i vårt land är av gammalt datum, men det har hittills gällt koordinering av funktioner och mål. I framtiden gäller det att fästa mer uppmärksamhet vid djupare samarbete och kostnadsbesparande strukturella lösningar. Inom digitaliseringen och förvaringen av elektroniskt material i stor skala bör man utreda möjligheterna att koncentrera verksamheten så att en enhet kan tillfredsställa flera aktörers behov. Utvecklingen av det strukturella samarbetet gäller i praktiken främst S:t Michel. Där finns redan nu, utöver ett landsarkiv, Helsingfors universitetsbiblioteks (dvs. Finlands nationalbiblioteks) enhet för reproduktion och konservering, och ett centralarkiv för det finländska näringslivet. Yrkeshögskolan i S:t Michel har utvecklat ett kunnande på hög nivå inom den elektroniska dokumenthanteringen. I framtidsstrategin för staden S:t Michel ingår planer på ett riks-

omfattande arkivservicecentrum som skulle kompensera det stora bortfallet av statliga arbetsplatser i nämnda stad på 1990-talet.

Det är inte min avsikt att här närmare presentera den strategi som under innevarande år kommer att bedömas mer ingående under en internationell evaluering av Finlands arkivverk. Låt mig dock citera de kriterier som den arbetsgrupp som bedömde arkivverkets behov av utrymme stannade vid för byggandets del. Enligt dem skall "byggplaneringen påbörjas för vart arkivs vidkommande när 90 % av dess hyllkapacitet är i bruk, dock minst fem år innan lokalerna beräknas vara fulla. Vid beräkning av hur snabbt lokalerna fylls beaktar man inte det material som förvaras på basis av tidsbundna kontrakt. De nya lokalerna förväntas räcka till i åtminstone 20 år."

Utrymmesbehovet ökar kraftigt. Före utgången av 2010-talet har arkivmaterialet i Riksarkivet och landsarkiven fördubblats jämfört med 2003 års nivå. Beslutet om byggande av nya utrymmen för Tavastehus landsarkiv väntas inom kort. År 2006 borde även planeringen av tilläggsutrymmen för Joensuu landsarkiv vidta. År 2010 är det dags att inleda planeringen av Vasa landsarkiv och två år senare står Åbo landsarkiv i tur. Också i Näringslivets centralarkiv (ELKA) och flera andra arkiv som åtnjuter statsstöd börjar utrymmena mycket snart vara fyllda. Åtgärder måste således vidtas även för deras del. Materialet i pappersform kommer ännu att öka kraftigt under flera decennier, trots att resultatmålen för undervisningsministeriet och

arkivverket stipulerar om bevarande av i genomsnitt 15 % av materialet. Det kraftigt tilltagande utrymmesbehovet återspeglar den kraftiga expansion som vidtog på 1960-talet inom den statliga och offentliga förvaltningen i Finland.

Arkivverkets strategi utgör ett centralt instrument vid beslutsfattandet om framtida fokusering av resurserna. Strategin stöds genom utveckling av evalueringsverksamheten. Redan våren 2004 fattade undervisningsministeriet ett beslut om en internationell evaluering av Finlands arkivverk under åren 2005–06. I mars 2005 drog undervisningsministeriet upp noggrannare riktlinjer för evalueringen och dess verkställande (Terms of Reference). Evalueringen skall genomföras av en expertgrupp på tre personer: generaldirektören (Chief Executive) Sarah Tyacke (ordförande) och riksarkivarie John Herstad samt professor Eric Ketelaar, alla med lång internationell erfarenhet inom arkivbranschen.

För landsarkiven är evalueringsprocessen utan tvivel mindre arbetskrävande än strategiprocessen, men helt mödölös blir den dock inte. Under våren 2005 har Riksarkivets enheter och landsarkiven utfört en självbedömning vars resultat kommer att ställas till evalueringsgruppens förfogande när den gör sina bedömningar på ort och ställe (site visits) hösten 2005. Syftet med självbedömningen har bl.a. varit att granska de nuvarande verksamhetsprocesserna och deras ändamålsenlighet. Den finländska statsförvaltningen har satsat kraftigt på kvalitetsevalueringar av EFQM-typ, och endel organisatio-

ner inom den offentliga förvaltningen har klarat sig mycket bra i konkurrensen om de finländska kvalitetsprisen. Meningen är att kvalitetsevalueringarna under de kommande åren i allt högre grad utsträcks till att omfatta även arkivverket. I det avseendet erbjuder självbedömningen goda tillfällen till övning.

I detta sammanhang vill jag särskilt lyfta fram en dimension av evalueringarna: de gemensamma bedömningarna av benchmarking-typ av de nordiska arkivverken. Vi hoppas sommaren 2005 kunna utföra en evaluering av de nordiska arkivdatabaserna, för Finlands del av VAKKA-arkivdatabasen. Målet är att varje år gå in för någon funktion som experter utsedda av varje nordiskt land bedömer i förhållande till praxis på andra håll. Inom forskningssektorn är dylik verksamhet rutin, och jag tror att den kan vara till nytta även vid utvecklandet av de nordiska arkivverken.

Arkivverkens uppgift är att bevara. Kanske är det därför som man lätt förhåller sig något reserverat till nya tillvägagångssätt. Det är inte alltid en dålig sak, avantgardisten är ofta den som får betala de största lärpengarna. Arkiven är dock serviceinstitutioner. För att på ett ansvarsfullt och effektivt sätt kunna sköta vår uppgift i samhället måste vi följaktligen utveckla vår service så att den så långt som möjligt motsvarar kundernas önskemål. Strategiska mål och en kritisk, internationell evaluering av funktioner är viktiga redskap i utvecklandet av det finländska arkivverket. ♦

Internationellt forskarseminarium i Helsingfors om krigsfångar och personutlämningar

■ Forskarseminariet besöktes av republikens president Tarja Halonen i sällskap med sin adjutant. I bakgrunden syns också den kände finländske historikern Eino Jutikkala.

Foto: Fredrik Forssell.

Riksarkivet i Helsingfors arrangerade 14.–15.3.2005 ett internationellt forskarseminarium om krigsfångar och personutlämningar under andra världskriget. I överläggningarna deltog forskare från flera länder. För arrangemangen svarade projektorganisationen Krigsfångar och personutlämningar i Finland 1939–55 som verkar i anslutning till Riksarkivet sedan november 2004.

Krigsfångar, civilinternerade och personutlämningar i Finland

Finländska forskare svarade för en ansenlig del av seminarieanförandena. De flesta framfördes av forskarna i den nya projektorganisationen som nu framträdde offentligt för första gången. Ett par av anförandena hölls av personer som tidigare i sin personliga forskning berört krigsfångar och internerade.

Projektchefen *Jukka Lindstedt*

Lars Westerlund

talade om utlämningarna av krigsfångar till Tyskland och forskaren *Oula Silvennoinen* om samarbetet mellan de finländska och tyska säkerhetstjänsterna. Professorn i krigshistoria *Ohto Manninen* belyste fånglägerförvaltningen, specialforskaren *Lars Westerlund* dödligheten bland krigsfångarna och docenten *Antti Laine* vid Joensuu universitet ställningen hos de omkring 24.000 civilinternade Sovjetmedborgare finländarna höll i koncentrations- och transportläger i de ockuperade delarna av Sovjetkarelen. Specialforskaren *Pekka Kauppala* berörde utlämningarna av de s.k. stamkrigarna och esterna till Sovjetunionen. Stamkrigarna var f.d. krigsfångar tagna av antingen de finländska eller tyska trupperna och som frivilligt anslöt sig till finländska förband. Doktorn *Juha Pohjonen* från Joensuu fäste uppmärksamhet vid repatrieringen av sovjetmedborgare i Finland till Sovjetunionen företrädesvis i slutet av 1940-talet.

Komparativa utblickar

Det forskningsprogram projektorganisationen utarbetat uppmärksam-

mar på ett synligt sätt situationen för krigsfångar, utlämnade och repatrierade också i andra länder. Avsikten är att bygga upp ett komparativt kunskapsunderlag, mot vars bakgrund förhållandena i Finland kan betraktas. Ett antal utländska forskare hade därför inbjudits för att presentera sin forskning och i syftet att bygga upp ett internationellt kontaktnätverk. Då det också i mars arrangerades ett annat internationellt seminarium om krigsfångar i Helsingfors har ett förhållandevis stort antal utländska forskarkontakter knutits under de senaste månaderna. På motsvarande sätt har även informationen om det finländska projektet spridit sig till många europeiska forskare och medfört att Finland kommit att stå i blickfånget.

Den finskkunnige docenten *Einar P. Laidinen* vid Petroskois statsuniversitet framförde en rad tidigare okända upplysningar om behandlingen av de sovjetiska krigsfångarna i det tyska fånglägret Stalag 309 i Salla. Då mycket litet varit känt om de uppskattningsvis 15.000 sovjetiska krigsfångar tyskarna hämtade till Nordfinland väckte uppgifterna berättigat intresse.

Doktorn *Dmitri Frolov* är en forskare med rysk bakgrund som verkar i Finland. Han belyste behandlingen av finländska krigsfångar i Sovjetunionen.

Doktoranden *Marianne Neerland Soleim* vid Falstadsenteret presenterade de senaste forskningsrönen om de drygt 90.000 sovjetiska krigsfångar tyskarna hämtade till Norge under krigsåren. Doktorn *Rüdiger Overmans* från Freiburg gjorde en översikt av de tyska krigsfångarna i andra världskriget medan doktoranden *Günter Kleins* ämne utgjordes av utlämningen av den tyska befolkningen i Sydösteu-

ropa till Sovjetunionen. Också Klein är verksam i Freiburg.

Judar och ingermanländare

Två grupper av krigsfångar och internerade, judar och ingermanländare, uppmärksammades särskilt. Judarnas öden under världskriget belystes i flera inlägg. Docenten *Hannu Rautkallios* anförande gällde utlämningarna av judar från Finland till Tyskland varvid han kraftigt betonade att det stora flertalet av judarna i Finland hade en tryggad ställning och att det inte finns belägg för att det sextotal judar som utlämnades skulle ha skett på rasmässiga grunder. Den finländska forskaren *Susanna Kokkonen*, som är bosatt i Jerusalem, ventilerade de judiska flyktingarna i Italien under världskriget och docenten *Alya Aglan* Vichy-regeringens antisemitiska politik i Frankrike.

En annan folkgrupp som gavs en särskild belysning var ingermanländarna, ett finskbefryndat befolkningselement i Sovjetunionen. Under fortsättningskriget överförde tyskarna drygt 60.000 ingermanländare som de internerat i företrädesvis Leningradområdet till Finland. Doktorn *Toivo Flink*, verksamhetsledare vid Inrikeskus, en central för ingermanländska föreningar i Finland, berörde repatrieringen av dessa till Sovjetunionen. Doktorn *Vadim Musajev* vid Petersburgs statsuniversitet behandlade de repatrierade ingermanländarnas öden i sitt hemland efter repatrieringen.

Finländsk historierannsakan

Tillsättandet av undersökningsprojektet om krigsfångar och personutlämningar är en del av en pågående finländsk självrannsakan av den egna historia. Bilden av krigen mot Sovjetunionen vintern 1939–40 och åren 1941–45 har i hög grad

präglats av krigshändelserna och det finländska civilsamhällets mobilisering för att stöda krigsansträngningarna. Mindre avseende har fästs vid de skuggsidor som utgörs av krigsfångarnas behandling och personutlämningarna till Tyskland under fortsättningskriget och till Sovjetunionen efter kriget. Åren 1941–44 dog nästan 19.000 sovjetiska krigsfångar i finländarnas läger liksom flera tusen civilinternade ryssar i de ockuperade delarna av Sovjetkarelen. Det förekom även på finländsk sida tusentals fall av övergrepp och grymhet som inte förestavades av s.k. militär nödvändighet. Under fortsättningskriget överlämnade de finländska militärmyndigheterna och säkerhetsorganen omkring 2.500 personer till Tyskland. En betydande del av dessa var förmodligen f.d. krigsfångar som frivilligt valde att ansluta sig till olika nationella förband i den tyska armén, men bland de överlämnade fanns även ett mindretal militära specialister, politiska personer o.a. som förpassades mot sin vilja. Efter vapenstilleståndet i september 1944 överlämnade Finland igen alla sovjetiska och tyska krigsfångar samt Sovjetmedborgare till Sovjetunionen. Sammanlagt uppgick de repatrierade till omkring 45.000 personer.

Då dessa händelser undersöks under åren fram till 2008 innebär detta samtidigt att Riksarkivet i Finland utvidgat sitt verksamhetsområde genom att åta sig en ny roll också som utövare av akademisk forskning. ♦

Skribenten är specialforskare vid projektet Krigsfångar och personutlämningar 1939–55.

Adressen till projektets sajt är www.narc.fi

Møde om Arkivernes Dag

Eiríkur G. Guðmundsson

Der blev holdt et møde om Arkivernes Dag i Norden den 8. april 2005 på Landsarkivet for Sjælland, i København. Foruden værterne var der repræsentanter fra Norge, Sverige, Finland, Færøerne og Island, ialt elleve personer. Mødet handlede om de sidste erfaringer, de planer man har i år og i fremtiden for Arkivernes Dag. Som fælles nordisk arrangement er Arkivdagen ung og er stadigvæk i sin opvækst. Planer og ideer skal diskuteres regelmæssigt, og det samme gælder erfaring og udbytte.

I 2004 var der ikke noget fælles tema, og det havde antagelig indflydelse på, hvor meget man gjorde ud af AD arrangementet. I de fleste lande var 2004 var „et lille år“. Se Nordisk Arkivnyt, nr. 3 2004.

På mødet var der en god diskussion om forskellige punkter angående Arkivernes Dag, blandt andet formål, organisation, deltagelse, tema, indhold, samarbejde, markedsføring, udgifter og finansiering, resultater og effekt. Man stillede grundlæggende spørgsmål, som hvad er formålet med AD? Og man mente, at der var et betydeligt udbytte, både nationelt og nordisk. AD skal vække opmærksomhed omkring arkiverne og deres rolle, dagen kan styrke arkiverne internt fagligt og på tværs af grænser lærer man af hinanden.

■ Deltagerne i mødet. øverst fra venstre på trappen sidder Bente Jensen (DK), Anne Aune (NO), Birgitta Staf (SE), Charlotte S. H. Jensen (DK). Christina Forssell (FI) sidder i midten, Inge Bundsgaard (DK), Lena Nolsøe (FO), Göran Larsson (SE) sidder foran. Christer Bogefeldt (SE) og Eiríkur G. Guðmundsson (IS) står ved siden af trappen. På billedet mangler Tine Berg Floater Riksarkivet i Oslo.

Foto: Eiríkur G. Guðmundsson.

Større udbytte

Der blev peget på, at AD arrangementet i en vis grad har været isoleret og ved siden af det daglige arbejde, og derfor har det ikke altid været let at få personale til at forberede dagen. De fleste var med på, at man burde få mere varigt udbytte ud af alt det arbejde, der faktisk

ydes til AD i hvert land. Noget, der kan bruges også efter dagens slut. I det hele taget burde man tage højde for at planlægge AD sådan, at der opbygges viden og etableres kontinuitet, og at arbejdet bliver til større gavn for arkivernes daglige arbejde.

Vest-nordiske Arkivdage 2005

Overordnet samarbejde

Det var enighed om, at det nordiske samarbejde burde være stærkere, og at man at skulle institutionalisere Arkivernes Dag til en vis grad. Man var inde på, at en styregruppe var nødvendig for at føre arbejdet videre og koordinere det nordiske samarbejde, og den skal mødes regelmæssigt. Det er trods alt kun én gang lykkes at få alle deltagende lande til at overholde „princippet“ om et fælles nordisk tema hvert andet år.

Man var enige om at prøve at kombinere AD med de Nordiske Arkivdage. At der i hvertfaldt var et seminar/session om AD på programmet, under en eller anden vinkel, og planlægningsmøde i forbindelse med Arkivdagene. Man kan stille det op på den måde, at projektet med Arkivernes Dag i Norden strækker sig mellem Nordiske Arkivdage og skal være genstand for regelmæssig rapportering og diskussion dér.

Fælles tema

Der var lidt diskussion om, hvor vigtigt et fælles tema er. Den oprindelige idé var, at man hvert andet år har en fælles samme dag, navnet Arkivernes Dag og nationalt tema, og de andre år fælles tema. I 2005 skulle der ifølge rækkefølgen have været fælles tema, men nationale omstændighe-

der ser ud til at have større vægt. Nogen mente, at et fælles tema var eller kunne være en væsentlig del af det nordiske element og at man godt kan fastlægge dem mange år inden, før de skal realiseres. I denne forbindelse drøftede man synspunkter, om at det nordiske skulle styrkes, f. eks. med fælles logo, fælles typografi, fælles årlig farve, fælles plakat, fælles „flyers“, fælles navn; Arkivernes Dag i Norden? I Island og Finland har man inddraget Norden i navnet; den Nordiske Arkivernes Dag.

Arkivernes Dag i 2005

Norge har som tema året 1905 og 750 års selvstændighed. Finland har Identitet som tema. Sveriges tema er: Det skall vi fira. Danmark har også Identitet som tema. Hverken Island eller Færøerne har truffet beslutning om tema i år. De havde forventet et tidligere planlægningsmøde, hvor man skulle diskutere et fælles tema. Det er nu klart, at der ikke bliver noget fællestema i år selv om identitet har mulighed for at få en større udbredelse.

Næste møde

Næste møde planlægger man at holde i februar 2006 i Norges rigsarkiv. Dernæst vil man gerne have lejlighed til at mødes i forbindelse med de Nordiske Arkivdage 2006 og lægge planer om fællestema til Arkivernes Dag i 2007. ♦

Vestnordiske Arkivdage 2005 afholdes i Nuuk i Grønland den 1.–2. september. Det bliver tredje gang, at medarbejdere fra Grønlands Arkiv, Føroya Landsskjalasavn og fra Þjóðskjalasafn Íslands mødes for at rådslå om arkivfaglige emner. Denne gang er der tre hovedemner på konferencen, og der er tre oplæg om hvert emne, et fra hvert land. Man regner med ca. 20 deltagere.

Første emne er elektronisk arkivering, hvor blandt andet både Færøerne og Island redegør for hver deres spørgeskemaundersøgelse på området. I Grønland er Hjemmestyrets administration ved at indføre elektronisk arkivering, hvor Grønlands Arkiv har været en del involveret. Hvilke krav stilles der til arkiverne i denne forbindelse?

Emnet bygningshistorie vil handle om, hvilke kilder der findes på arkiverne til belysning af bygningshistorien. Hvilke muligheder giver de os for forskning og historieskrivning. Administrationshistorie er tredje emne og drejer sig om en række lokale grønlandske, islandske og færøske administrationsforhold, der er specielle for det pågældende land. ♦

Kristjana Kristinsdóttir

Stockholmsseminarium *om* Ljudhistoria

Ett ljudhistoriskt seminarium ägde rum i Stockholm den 12–13 februari 2005. Temat för detta helgseminarium på Statens ljud- och bildarkiv (SLBA) var Dokumentation av 78-varvsepoken i Skandinavien. Inledningsvis visades en kortfilm från 1938, om inspelning och pressning hos skivbolaget Sonora, varefter hela den första dagen ägnades åt temat dokumentation av det historiska arvet (på grammofoonskivor).

Björn Englund, SLBA, berättade om uppbyggnaden av en nationell databas över 78-varvsskivor. SLBA fick 1995 anslag från Riksbankens jubileumsfond för ett femårigt projekt för dokumentation av den svenska grammofoonskivan. Fram till 1999 registrerades de elektriskt inspelade 78-varvsskivorna (1925–58) i databasen Refo (Retrospektiv fonogramkatalog). Sedan år 2000 fortsätter projektets andra del med registrering av alla akustiska skivor (1903–28) samt privat- och reklamskivor. Alla kända skivor förtecknas, oberoende om de finns i SLBA:s samlingar eller inte.

Från Statsbiblioteket i Århus medverkade Ole Bisbjerg. Till Statsbiblioteket hör Nationaldiskoteket som förvaltar danska statens samlingar av audiovisuella upptagningar. Sedan 1998 sker förvärven genom en lag om pliktleverans. Från tiden innan pliktleveransla-

Gunnar Sundberg

gen finns i samlingarna 15.000 danska 78-varvsskivor. Dessa är tillverkade av ett stabilt material varför det i dagsläget inte bedöms föreligga något omedelbart behov av digitalisering. I stället inriktar man sig i första hand på att digitalisera samlingarna av fonografcylindrar. Ett projekt för digitalisering av cylindrar utgivna av Dansk fonografmagasin avslutas detta år, och planer finns även på en digitalisering av den s.k. Rubensamlingen. (Gottfried M. Ruben i Köpenhamn var från 1889 skandinavisk generalagent för Edison Phonograph Co i London och delar av dennes privata samling av fonograftrullar, som innehåller danska röster fr.o.m. ovannämnda år, förvaras numera i Århus.)

Norgejubileum

Vidar Vanberg, Oslo, berättade om norsk diskografisk forskning, och påpekade även att det 2005 firas ett viktigt historiskt jubileum i Norge. Det är nämligen 100 år sedan den första norska grammofoonskivan kom ut på marknaden. Dessutom utdelades en skriftlig lägesrapport om diskografier och databaser över finska 78-varvsskivor. Tony Franzen, Jönköping, och Gunnar Sundberg, Uppsala, talade om arbetet med att kartlägga fonografens hi-

storia och utgivningen av fonograftrullar i Sverige.

Stefan Johansson, SLBA, demonstrerade praktiskt de olika sökdataserna vid det svenska ljud- och bildarkivet, och förklarade vad olika koder och andra kryptiska beteckningar betyder. Han gav även en orientering om de olika källtyper som kan användas för att söka information om äldre inspelningar, såsom inspelningsjournaler och matriskronologier, kataloger och supplement, bolagens etikettmanus m.m. MAVIS-databasen (Merged Audio Visual Information System) vid det norska Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana demonstrerades (via nätet) av Trond Valberg.

Slutligen gav George Brock Nannestad, Gjenter, Danmark, en föreläsning om grammofoonskivors fysiska egenskaper och hur de kan beaktas vid källkritisk forskning. Själva framställningsprocessen har i den pressade 78-varvsskivan avsatt spår ("fingeravtryck") som kan utnyttjas för olika ändamål, t.ex. för dateringar och för att skilja skivor som är pressade från originalmatriser från sådana som har kopierats genom "dubbing". (Ofta går det till och med att identifiera en viss maskin i ett speciellt presseri.)

Forskning om ljud

Den andra dagen började med ett

■ Carl-Gunnar Åhlén har i många år arbetat med att tillgängliggöra den del av kulturarvet som består av tidiga inspelningar med svensk konstmusik.

Foto: Gunnar Sundberg.

par exempel på akademisk forskning som bygger på äldre ljudinspelningar, genom att Toivo Burlin och Kajsa Paulsson, båda vid musikvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, presenterade sina kommande avhandlingar. Den förre skriver om inspelningar av konstmusik i Sverige 1946–70 och den senare om svenska barnskivor 1904–80.

Pekka Gronow, YLE (Finlands radio), Helsingfors, förde bl.a. in en ekonomiskhistorisk aspekt genom att tala om sin forskning kring skivmarknaden i Norden under första hälften av 1900-talet. Någon produktionsstatistik för Skandinavien föreligger inte förrän under senare år, men för flera länder finns det tidigt uppgifter om export och import, som kan vara användbara eftersom största delen av de skivor som såldes före andra världskriget hade pressats utomlands. Problemet är dock att man i början av 1900-talet ännu inte hade standardiserat tullbeteckningarna, och siffrorna för grammofoon-

skivor kan ha sammanförts med de för själva grammofoonerna.

Den allra sista sejouren handlade om tillgängligheten av historiska ljudinspelningar. Per Dahl presenterade Norsk Lydinstitutt, Stavanger, och i synnerhet dess Dørumgaardsamling. Kompositören m.m. Arne Dørumgaard har samlat en stort antal "klassiska" grammofoonskivor, ljudband m.m. i syfte att dokumentera 1900-talets musikaliska praxis. Timo Wuori, Finnish Institute of Recorded Sound, Helsingfors, presenterade "The Finnish 78s Digitisation Plan", ett samarbetsprojekt som drivs tillsammans med Finlands radio och som syftar till att digitalisera det bästa kända exemplaret av varje finsk 78-varvsskiva. (Inga försök görs på detta stadium att "förbättra" ljudet.) Slutligen berättade Carl-Gunnar Åhlén, Stockholm, om sitt mångåriga arbete med återutgivning av svenska historiska inspelningar på LP-skiva och CD, och de tekniska problem och utmaningar som detta kan medföra. ♦

Pertti Hakala

Chefen för det statliga ryska arkivverket Vladimir Petrovitj Kozlov bekantade sig med såväl Arkivverket som det övriga finländska arkivväsendet under en resa i Finland den 21–24 mars. Besöket gick i första hand ut på förhandlingar om gemensamma angelägenheter, studiebesök, ömsesidig uppdatering och informationsutbyte. I samband med sitt besök gav generaldirektör Kozlov Nordisk Arkivnyt en intervju.

Får jag be Er om en presentation. När är Ni född? Var har Ni fått Er utbildning och hur ser Er arkivkarriär ut? Har Ni familj och eventuella särskilda intressen?

Jag föddes den 23 juni 1949 och avslutade mina studier vid statliga historisk-arkivvetenskapliga institutet i Moskva 1972, dvs. vid en tidpunkt då institutet uppfattade sig som en sovjetisk motsvarighet till *École des Chartes*. Därefter arbetade jag ett tiotal år vid Allsovjetiska vetenskapliga forskningsinstitutet för dokumentlära och arkivfrågor (VNIIDAD), först som yngre medarbetare, sedan som äldre och slutligen som avdelningschef. Mitt arbete där gällde frågor rörande arkivterminologi, prognostisering av arkivsektorns utveckling i Sovjetunionen, men i främsta rummet behandling av frågor rörande gall-

Chefen för Rosarchiv besvarar frågor

ring av handlingar och komplettering av arkivbestånden. Jag är i princip nöjd med det jag åstadkom, särskilt med ordboken för arkivterminologi i socialistiska länder och mina rekommendationer om kompletteringen av arkiv. Besviknen är jag egentligen bara över mina prognoser beträffande det sovjetiska arkivväsendets utveckling. Det visade sig att de var endast fantasier, som lämnade både de politiska processerna och de tekniska framstegen obeaktade.

År 1982 blev jag kallad till sovjetiska vetenskapsakademins institut för Sovjetunionens historia, som äldre forskare. Där fördjupade jag mig i två år i frågor rörande läran om historiska källor och de historiska hjälpvetenskaperna. År 1984 blev jag vetenskaplig sekreterare vid sovjetiska vetenskapsakademins avdelning för historia, och skötte denna tjänst till november 1991. Under dessa år vid akademien lyckades jag skriva tre böcker och redigera flera delar av Nikolaj Karamzins Ryska statens historia, för utgivning i tryck, samt doktorera på temat *Rysslands arkeografi från slutet av 1700-talet till 1800-talets första tredjedel*; avhandlingen har sedermera utgivits i bearbetad form som monografi.

I november 1991 kallades jag till chef för f.d. SuKP:s centralkommittés centralpartiarkiv, sedermera

omdöpt till Arkivet för Rysslands socialpolitiska historia. Fram till mars 1992 arbetade jag med omorganiseringen av detta slutna myndighetsarkiv till ett offentligt statligt arkiv. I mars 1992 blev jag viceordförande för kommittén för arkivärenden vid RSFSR:s (dvs. Rysslands) regering. Inom ramen för denna tjänst svarade jag till december 1996 för frågor rörande nyttjandet av arkivmaterialet (= forskarservicen) samt för den vetenskapliga verksamhet som behandlade arkivvetenskap och dokumentlära. Under denna tid lyckades jag publicera två verk om historiska dokumentförfälskningar från 1700–1900-talen i Rysslands historia.

I december 1996 utnämndes jag av presidenten för Ryska Federationen till chef för Federationens Arkivförvaltning (dvs. Rosarchiv). Året därpå blev jag invald i Ryska vetenskapsakademien, som korresponderande ledamot.

Jag är gift och har en dotter i vuxen ålder. Till mina intressen hör boksamlandet, som till en början inriktade sig på det sena 1700-talet och 1800-talets första tredjedel i Rysslands historia. Sedermera har jag endast samlat på dokumentutgåvor i anslutning till Rysslands (Sovjetunionens) historia, för arbetet med min bok om arkeografins teoretiska problem. Den ut-

kom 2003.

Det ryska arkivväsendet är numera känt för sina goda och högklassiga webbtjänster. Hur skulle Ni karaktärisera verksamhetsbetingelserna idag för de statliga arkiven och arkivverken i anslutning till Ryska Federationen?

För arkivangelägenheternas del är läget mycket motsägelsefullt i Ryssland. Först och främst varierar arkivförhållandena mycket kraftigt inom de olika territorierna (republikerna, kretsarna, områdena) i Federationen; på vissa håll uppfyller man i verksamheten de moderna vetenskapliga standarderna, på andra håll erfordras grundlig modernisering. På federativ nivå har man kunnat notera en klyfta mellan infrastrukturen i arkiven (som under senaste fem år varit föremål för en kraftfull förbättring, vilket tydligt framgår av Rosarchivs hemsida) och den sociala service som personalen i de federativa arkiven kan räkna med. Sistnämnda förhållande leder till svårigheter vid rekryteringen av personal för de federativa arkiven och särskilt vid förnyandet av personalen. På det hela taget har de ekonomiska omvälvningarna och förvaltningsreformen i Ryssland visat sig ytterst smärtsamma för landets arkiv. Våra reformatörer, som hållit sig till det makroekonomiska planet, förmår överhuvudtaget inte sätta sig

in i de speciella förhållanden som råder i arkiven, utan fortsätter att jämföra dem med fabriker, järnvägar och hamnar.

I Ryssland håller man som bäst på att genomföra en omfattande förvaltningsreform som även berör Rosarchiv. Vilka utmaningar har detta inneburit för Rosarchiv och övriga federativa arkivverk? Hur ser Ni på Rosarchivs framtid?

Åren 1918–24 skapades i Ryssland och Sovjetunionen ett sådant centraliserat system för hantering av arkivfrågor som de ryska intellektuella drömt om redan under 1800-talets senare hälft. Systemet var officiellt i kraft till december 1993, dvs. till godkännandet av den nuvarande ryska grundlagen. Det återspeglar det administrativa befälssystemets funktion som statlig mekanism. Trots all befogad kritik mot detta system har dock en majoritet av de arkivanställda i Ryssland, till dags dato, fortsatt att stöda det, eftersom det rent professionellt visat sig mycket integrerande. Orsaken är framför allt de enhetliga reglerna för insamling av material, det likaså enhetliga vetenskapliga söksystemet och ordningen för nyttjandet. Den förvaltningsreform som bygger på en uppdelning av äganderätten till arkivhandlingarna mellan Federationens centrum, de olika territorierna och de kommunala arkiven har drastiskt försvårat insamlingen av statligt och kommunalt arkivmaterial och ställt oss inför frågor som i det nutida Rysslands realiteter ter sig utomordentligt smärtsamma. Vi måste t.ex. lösa frågan om förvaringen av arkiven efter territoriella organ underställda de verkställande federativa organen. På federativ nivå har för-

■ Vladimir Kozlov, Rosarchivs chef.

Foto: Mika Tukiainen.

valtningsreformen föresatt sig att snabbt ordna upp arkiven efter indragna ministerier och ämbetsverk och utreda deras framtid i ett läge där de federativa arkiven har brist på förvaringsutrymme för dokument. I detta avseende föregrep förvaltningsreformen våra planer; vi strävade efter att få nya utrymmen åt de federala arkiven först om två år.

Hur skulle Ni beskriva utvecklingen efter år 1991 beträffande arkivnyttjarnas, dvs. forskarnas och medborgarnas möjligheter att använda handlingar i arkiven?

Perioden då arkiven i Ryssland var öppna p.g.a. "revolutionär ändamålsenlighet" vidtog 1991 och upphörde 1993 i och med stiftandet av en lag om "statshemligheter" och en rad övriga lagar som definierar de juridiska förutsättningarna i fråga om skapandet, spridandet och nyttjandet av information, även då det är fråga om arkivinformation. De rättsliga normerna i dessa lagar motsvarar internationella standarder. I många fall har dock mekanismen för förverkligandet av dylika normer förblivit svår och komplicerad. I detta avseende har nytt-

jarna anledning till missnöje.

Avlägsnandet av sekretessen för handlingar i arkiven har pågått sedan 1990-talet. Hur bedömer Ni resultatet av denna process ur den moderna historieforskningens synvinkel sett och hur framskrider denna verksamhet idag?

Jag är övertygad om att proceduren för upphävandet av sekretessen för handlingar (engelska: declassification) i ryska arkiv har skapat utmärkta möjligheter för forskning i såväl rysk som allmän historia. De bestånd av handlingar som nu finns att tillgå i de ryska arkiven möjliggör dryftande av varjehanda aspekter av processer och fenomen i Rysslands historia under 1900-talet, med hög grad av tillförlitlighet: GULAG, de politiska processerna på 1930-talet, kulturrevolutionen, kollektiviseringen och kulakförföljelse, den politiska dragkampen i den sovjetiska ledningen på 1950–1960-talen, militariseringen av ekonomin och mycket, mycket annat. Tiotals dokumentsamlingar kring dessa och andra frågor har redan publicerats. Handlingar om enskilda fakta och händelser i Rysslands 1900-tal kommer att förbli slutna, men då är det ofta fråga om fakta och händelser som fortfarande är ömtåliga, inte bara i Ryssland.

Ryssland förändras. Tidigare var t.o.m. skomakarna i statens tjänst, men nu finns det en allt större privat sektor som producerar handlingar. Vem tar hand om de privata arkivfonder som tillkommer idag och som kan vara av betydelse för historien?

Den ryska lagstiftningen om dessa delar av arkivbestånden är nu i mitt tycke ytterst liberal. Den nya

lagen om arkivfrågor och arkiv av år 2004 innehåller inga normer för skapandet av arkiv i icke-statliga strukturer, trots att de arkivanställda eftersträvat sådana. Under de tre-fyra senaste åren har dock en klar tendens till upprättande på eget bevåg av dylika arkiv kunnat noteras. Lagstiftningen i skatte- och förmögenhetsärenden och i sociala frågor är också ägnad att stimulera denna utveckling.

Det internationella samarbetet i arkivbranschen har kraftigt ökat under de senaste årtiondena. Hur ser Ni på betydelsen av detta samarbete och vilka målsättningar har Rosarchiv i det internationella samarbetet?

Jag skulle gärna omformulera frågan i någon mån. Under det senaste decenniet har Rosarchivs egna internationella relationer utvecklats kraftigt (i jämförelse med sovjetepoken). Under dessa år har jag dock även gjort sorgliga iakttagelser beträffande hela det internationella arkivsamarbetet. De fattiga länderna i världen, såsom Kirgizistan, Tadjikistan, Georgien och Armenien, är i praktiken fortfarande uteslagna från denna process. Gudskelov har vi ICA:s regionala avdelningar! Uttryckligen via dem är det tillsvidare möjligt att värna om det internationella arkivsamarfundets korporativa samhörighet. Jag tycker mig ha märkt att företrädarna för arkiv i vissa rika länder av princip inte vill verka inom ICA, eftersom man ser sig som tillräckligt starka enheter. För Rosarchivs del är de främsta syftena med samarbetet:

- 1) inhämtande och omsättande i praktiken av utländska erfarenheter i vår bransch, utbyte av facklig kunskap och praxis,

- 2) utbyte av arkivinformation,
- 3) bekämpande av stereotyper som bottnar i "det kalla kriget" och av vissa dagspolitiska bedömningar såsom Rysslands "slutenhet" eller dess "imperieambitioner", genom brett samarbete, vilket innebär att man vill motarbeta att Ryssland blir internationellt isolerat,
- 4) uppriktiga personliga kontakter, som möjliggör överskridande av gränserna mellan nationella kulturer och mentaliteter.

Rysslands karta avviker från Sovjetunionens. Vilka följder har detta haft för arkivsamarbetet?

Följderna inskränker sig till det emotionella planet: Vi gläds över de framgångar som våra kolleger i f.d. sovjetrepubliker upplever, och ser med deltagande på deras tillkortakommanden t.ex. i samband med budgeten inför resp. år.

Hur ser Ni på det nuvarande arkivsamarbetet mellan Finland och Ryssland?

Ni ställer en fråga som jag helt enkelt måste ge ett positivt svar på. Denna känsla förstärks också av de konkreta åtgärder som nu vidtagits, t.ex. genom en rad avtal. Det är mycket viktigt att samarbetet håller sig på ett rent fackligt plan, fritt från växlande politiska motiv.

Ryska historiska arkivet RGIA i S:t Petersburg håller på att flytta från Dirigerande Senatens och Den Heliga Synodens palats till en ny arkivbyggnad – kan Ni säga mig hur projektet framskrider?

RGIA:s flyttning till en ny byggnad är ett synnerligen komplicerat projekt

i både organisatoriskt och finansiellt hänseende. För en ordinarie, politiskt icke-aktiv anställd vid arkivet står det förstås klart att förvaring av handlingar i en byggnad som uppförts för ändamålet och försetts med modern apparatur är en god sak, trots den situation som vållat flyttningen. RGIA:s nya byggnad kommer att uppföras före utgången av 2005. Vi har redan fått logistiken ordnad för flyttningen av arkivmaterialet; något svinn kommer inte att tolereras, inte heller att material "hamnar på fel plats". Arkivkollektivet har redan inlett flyttningsförberedelserna.

Ni har ingående studerat ryske utrikesministern, greve Rumjantsev (1754–1826) som kulturperson och –främjare. Vilken är Er uppfattning om hans relation till det finländska storfurstendöme som 1809 anslöts till det ryska imperiet?

För mig framstår Rumjantsev som tudelad, bl.a. i sitt förhållande till Finland. Som rysk politiker såg han på Finland som en helt ordinarie "provins" i det ryska imperiet. Att fördöma honom för detta vore dumt och föga korrekt: i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet fanns det inga "heliga länder"; maktkulten och den politiska ändamålsenligheten var rådande i det verkliga livet. På detta sätt dök t.ex. Belgien och Holland upp på den europeiska kartan. Rumjantsevs oskrymtat ärliga intresse för Finlands kultur och vetenskap och den djupa respekt som han visade dess företrädare i Finland gör däremot ett stort intryck på mig. Där finns inte ett spår av imperial ringaktning. ♦

Intervju: Pertti Hakala. Översättning

Institutionen Forskningsarkivet vid Umeå universitet

Maria Nordström Jarnryd

Jag besöker Forskningsarkivet vid Umeå universitet, vilket man bör göra om man är på universitetet. Där arbetar Cuno Bernhardsson och hans kollegor, sammanlagt är de sju anställda. Cuno har ett förflutet på Folkrelsearkivet i Umeå. I augusti 2004 började han som förste arkivarie på Forskningsarkivet.

Forskningsarkivet hör samman med universitetsbiblioteket. Umeå universitet fyller 40 år i år. Den akademiska verksamheten växte fram på 1950-talet. På 1960-talet tog den humanistiska forskningen fart och 1965 fick Umeå sitt universitet. Idag växer universitetet och har cirka 25 000 studenter. Nya studentbostäder byggs eftersom det är stor efterfrågan på dem.

Någon gång runt 1928–29 beslutade regeringen att landsarkivet för denna del av landet skulle placeras i Härnösand. En viktig person för forskningsarkivets framväxt var Egil Johansson, professor emeritus i folkundervisningens historia. Han har ännu idag ett eget rum på arkivet. En handskriftsavdelning fanns redan vid biblioteket. Idag har Forskningsarkivet hand om handskrifterna. Behovet av ett forskningsarkiv växte fram

■ Författarinnan Sara Lidmans arkiv finns på Forskningsarkivet. Där det ordnas och förtecknas av Ingegerd Stenström. Fotograf: Ulla Montan

under 1970- och 80-talen och 1984 började forskningsarkivets verksamhet. Mikrofilm och mikrofiche köptes då från SVAR (som är en enhet av svenska Riksarkivet och placerat i Ramsele). Dessa står i pärmar så att forskarna kan ta för sig. Datorer med olika sökmöjligheter finns också tillgängliga, såsom NAD-skivan, emigrantregistret och sökmöjligheter på SVAR:s hemsida. Den senare är fritt tillgänglig över hela universitetet. En betydande del av forskarna är släktforskare precis som vid de flesta arkivinstitutioner. Resterande är framför allt studenter som arbetar med B- och C-uppsatser (dvs. på nivå 40- och 60-poäng). Vad som studenterna efterfrågar går i vågor säger Cuno. Det är digitaliseringen och de möjligheter som den ger som är roligast säger Cuno när jag frågar om han har något favoritarkiv.

Omfattande inlåning

Forskarsalen är alltid bemannad, därför får även bibliotekets besökare använda den när de tittar i "rarityter", dvs. böcker från 1500–1600-talen. Forskningsarkivet har en omfattande inlåningsverksamhet, bl.a. lånas material från Landsarkivet i Härnösand, Arkivet för ljud och bild samt Riksarkivet. Forskningsarkivet har normalt inte allmänna handlingar utan istället samlar de främst norrlandsprofilers personarkiv. Eftersom universitetet nu är 40 år så försöker Cuno och hans kollegor att samla in grundargenerationens arkiv. Det rör sig t.ex. om professorsarkiv. De som var med och grundade Umeå universitet är nu runt 80 år och uppåt. Cuno och hans arbetskam-

■ I: e arkivarie Cuno Bernhardsson i Forskningsarkivets läsesal.

Fotograf: Anders Johansson,
Forskningsarkivet 2005.

rater kontaktar personer som de är intresserade av att få personarkiv från. Jag frågar Cuno om han alltid vet att dessa personer har sparat sina handlingar. Nej, jag chansar säger han. Nyligen fick han svar från en person som inte hade bevarat någonting. Ibland är det naturligtvis den aktuella personens familj som forskningsarkivet har kontakt med.

Sara Lidmans testamente

Frågan till Cuno Bernhardsson om hans favoritarkiv utvidgas till att han tycker om personarkiv. Författarinnan Sara Lidmans brevväxlingar är en favorit. Cunos företrädare Ingegerd Stenström, som nu är pensionär, har ordnat och förtecknat Sara Lidmans arkiv. Lidman avled 2004 och i sitt testamente hade hon skrivit att hon vill att Ingegerd Stenström skall slutföra arbetet med att förteckna hennes arkiv och att detta skall ske i samarbete med professor emeritus i litteraturvetenskap Birgitta Holm. Så Ingegerd jobbar ännu med Lid-

mans arkiv. Eftersom det rör sig om enskilda arkiv kan donatorerna ställa villkor. För att få se delar av Sara Lidmans dagböcker måste man ha tillåtelse av hennes syskonbarn. Andra kända personer i Forskningsarkivet är arkeologen Gustaf Hallström. Hans arkiv innehåller en mängd fotografier. Dessa digitaliseras nu och kommer från årsskiftet att vara tillgängliga på hemsidan. Konstnären Helmer Osslunds arkiv finns vid Forskningsarkivet och likaså idéhistorikern Sverker Sörlins arkiv.

Arkiven brann upp på midsommardagen

Umeå har en speciell arkivsituation eftersom en brand på midsommardagen år 1888 förstörde en stor del av Västerbottens handlingar. Detta gör att man ofta får gå till sekundära källor när man önskar forska i Västerbottens historia.

Forskningsarkivet ger ut två skriftserier "Scriptum" och "Urkunden". Huvudredaktör för "Scriptum" är arkivchef Mats Danielsson.

Under hösten 2006 skall Forskningsarkivet flytta till nya lokaler i bibliotekets mitt. Där skall de få större lokaler och arkivlokalerna skall uppfylla föreskrifterna på området. Lars-Åke Persson som arbetar i arkivet berättar att de sällan har så täta kontakter med bibliotekspersonalen men att han nu arbetar i ett projekt där han lärt känna flera av dem. Med de nya lokalernas placering hoppas Lars-Åke få mer kontakter med biblioteksfolket. ♦

*Ta gärna en titt på hemsidan
www.foark.umu.se*

Medborgarskap och diskriminering

Östjudar och andra invandrare i Sverige 1860–1920

Carl Henrik Carlsson, doktorand vid historiska institutionen vid Uppsala universitet, lade fram sin doktorsavhandling "Medborgarskap och diskriminering. Östjudar och andra invandrare i Sverige 1860–1920" den 10 december 2004. Avhandlingen presenterades av en ivrig och entusiastisk doktorand i Riksarkivet på ett seminarium. Källmaterialet kommer bl.a. från konseljakter och statsrådsprotokoll i Justitiedepartementets arkiv i Riksarkivet. De består framför allt av medborgarskapsansökningar från över 11 000 personer. Undersökningsperioden 1860–1920 var en brytningstid i Sverige. Detta var perioden då det moderna Sverige anses ha grundats. Stora förändringar ägde rum som bl.a. rösträttsreformen, stora strukturomvändningar inom näringslivet och nationalism.

Utgångspunkten i Carlssons avhandling är xenofobi, främlingsfientlighet, som han vill definiera. Begreppet antisemitism har definierats av olika forskare tidigare som t.ex. sociologen Helen Fein, 1987, och den brittiske historikern John C.G. Röhl. Röhl gjorde en femgradig indelning av begreppet antisemitism som lanserades av

■ Carl Henrik Carlsson, doktorand vid historiska institutionen vid Uppsala universitet, lade fram sin doktorsavhandling "Medborgarskap och diskriminering. Östjudar och andra invandrare i Sverige 1860–1920" den 10 december 2004.

Foto: Ylva Carlsson

Kristian Gerner. Självt gör Carl Henrik Carlsson en sjugradig indelning av begreppet som här nedan visar hur antisemitismen enligt indelningen steg för steg förgrovas och där våldet ökar fram till förintelsebegreppet:

1. Vardagsantisemitism, personliga fördomar och/eller en allmän, antisemitisk diskurs
2. Informell diskriminering av judar

3. Krav på "legal" antisemitism, d.v.s. lagfäst utstötning av judarna från offentliga ämbeten och inskränkning av deras medborgerliga rättigheter
4. Genomförandet av sådan "legal" antisemitism
5. Pogromantisemitism med fysiskt våld
6. Fördrivningsantisemitism
7. Förintelseantisemitism

Ordet diskriminering är i Carlssons arbete väldigt centralt

Carlsson diskuterar sedan de olika indelningarna av begreppet antisemitism hos de olika forskarna i Sverige. Ordet diskriminering är i Carlssons arbete väldigt centralt. Att bli eller vara diskriminerad innebär att bli diskriminerad i en konkret handling. Är diskrimineringen en upplevelse eller är det faktisk diskriminering? Arbetsgivare t.ex. diskriminerar arbetssökande trots att de aldrig skulle erkänna det öppet. Men det är inte säkert att en attityd leder till diskriminering.

Definitionen av östjudar är judar från det tsarryska imperiet med mosaisk tro. Det är skillnad på öst- och västjudar. "Östjudefobi", fobi mot judar som kommer från öst, är

Nina Linder

ett begrepp Carl Henrik Carlsson myntat själv och som han förklarar som selektiv antisemitism.

Att ha ett svenskt medborgarskap är att ha ett slags medlemskap i staten, en statsrättslig definition. Det var ett incitament för en svensk medborgare att han eller hon aldrig kunde utvisas och var därför mycket viktigt för den enskilde individen och dennes familj. Russofobin speglar Sveriges inställning till det som kom österifrån. Sverige var ett extremt utvandrarsland under undersökningsperioden och det var ett stort samhällsproblem. Det var mycket liten invandring till landet men en del av dem som kom var östjudar. Rudolf Kjellén, professor och riksdagsledamot i början av 1900-talet, menade att Sverige borde se till att folk kom hit. 19 miljoner skulle kunna komma hit. I landet fanns då 5 miljoner innevånare. Judar har funnits i Sverige sedan Gustaf III:s tid. De var väl integrerade. Men när östjudarna kom utmanade man det s.k. sociala kontaktnätet. Det var inte frågan om att judarna inte fick komma in i landet. Men det var ej självklart att man fick svenskt medborgarskap.

“Till gagn för Sverige”

Carl Henrik Carlsson har undersökt östjudar och andra invandrarers ansökningar om svenskt medborgarskap under 1860–1920. Carlssons metod i arbetet var att identifiera personerna.

11 242 medborgarskapsansökningar gick genom varav 1 774 ansökningar kom från östjudar. Han har identifierat personer ur statsrådsprotokollen och funnit deras religionstillhörighet i konseljakter-

na. Han har analyserat varje anslag och tagit reda på vad de har gått ut på. Regeringen sa “ja” eller “nej”. Orsakerna till besluten finns i konseljakterna. Hänsyn togs till medborgarskap och om objektiva formella krav var uppfyllda som t.ex. om man var myndig. Polska judar skulle man undersöka om de var “till gagn för Sverige”. Det var en kollektivt relaterad orsak. Länsstyrelserna var remissinstans. En sökande skulle ha bott tre år i riket. Han eller hon skulle kunna försörja sig själv men man hade inte krav på språk eller “svenskhet” så det var ändå rätt liberala krav som ställdes. Ansökningarna kom till Kungl. Maj:t och remiss gick till länsstyrelsen, lokala myndigheter, kronofogdar och den mosaiska församlingen. Ett uttryck för “östjuddefobi” var att gårdfarihandel, en slags handelsresande som många östjudar sysslade med till en början, förbjöds för utlänningar.

Man gjorde skillnad på öst- och västjudar

Den sista empiriska delen av avhandlingen är rikast på tyngdpunkter gällande Carlssons forskning. Han delade in 11 242 ansökningar om svenskt medborgarskap i två kategorier: östjudar och icke-östjudar. Endast 46% av östjudars medborgarskapsansökningar bifölls mot nästan 90% av andra kategoriers.

Den Mosaiska Församlingen i Stockholm var den enda mosaiska församlingen i landet som var remissinstans. Det betydde att överståthållarämbetet alltid konfererade med den Mosaiska Församlingen om medborgarskapsärendena och de hade i praktiken veto, d v s

de kunde stoppa en medborgarskapsansökan. Församlingen leddes av personer som tillhörde en nationell elit, bl a rabbin Gottlieb Klein och andra assimilerade judar för vilka den nykomnas östeuropeiska seder var främmande. Församlingen tillstyrkte ändå 74 % av ansökningarna men regeringen var njuuggare. Mosaiska församlingen var inte vänligt inställd generellt till ansökarna, de var ju inte medlemmar i församlingen. Då måste man vara svensk medborgare. För att medborgarskapet skulle fullföljas krävdes att man kunde bevisa att “man ej längre var främmande makts undersåte” så de som blev upptagna till medborgare hade många gånger svårt att utnyttja det. Det dröjde enda till 1918 innan man kom på detta och många av dessa personer var födda i Sverige. I Norge sa man däremot att “Bevisa att du är jude – så slipper du beviskravet!”

Det var viktigt med svenskt medborgarskap men man gjorde skillnad mellan öst och västjudar när det gällde bedömningen av vem som skulle få sin ansökan godkänd under undersökningsperioden 1860–1920. Carl Henrik Carlssons forskning handlar i sin helhet om diskriminering angående ansökningar om svenska medborgarskap. Avhandlingen ger god kunskap om specifikt judarnas historia i Sverige och om invandrares historia i Sverige generellt som kan sporra till mer forskning om denna mycket viktiga del av vår historia. ♦

Skribenten är verksam vid Enskilda byrån i Riksarkivet, både i Arninge och i Marieberg.

Der Archivar 2005

hæfte 1

Karl Peder Pedersen

Så ligger det igen dér foran én: Et nyt hæfte af *Der Archivar*. 84 tættrykte sider i A4-format med artikler, boganmeldelser, møde- og konferencereferater, nekrologer og lister over nyansættelser, forfremmelser og afskedigelser. *Der Archivar* åbner et stort vindue til det tyske arkivunivers, og i dette og kommende numre af *Nordisk Arkivnyt* er det min opgave at præsentere nogle af de indlæg, som forekommer særlig interessante set med nordiske arkivøjne.

En af de allerstørste udfordringer, som ikke blot tyske arkiver, men arkiver verden over, står over for, er at få tilgængeliggjort deres samlinger elektronisk, således at de bliver synlige på internettet, og således at alle kan søge og bestille arkivalier på nettet. Den badenWürttenbergiske arkivar Peter Müller bidrager til dette hæfte med artiklen „Vollregist, Findbuch oder Informationssystem“, der giver et spændende vy over 200 års arkivhistorie med vægten lagt netop på arkivernes tilgængelighedsindsats. I årenes løb er der brugt oceaner af tid på at ordne og registrere de modtagne arkivalier og på at udgive dem, enten fuldstændigt eller i registform, og ikke mindst på at lave registraturer. Målet med denne indsats har været at give arkivbrugerne et godt og præcist indtryk af arkivaliernes omfang og anvendelsesmuligheder. Som Peter Müller fremhæver det, kunne man i ældre tid, hvor arkivaliemængderne var begrænsede, gå meget grundigt til værks med disse registreringer, men det har nyere tiders omfattende arkivalieafleveringer sat en stopper for. Den aktuelle situati-

on på mange arkiver er således i dag den, at man har manglet ressourcer til at kunne forsyne de senere årtiers mange nytilkomne arkivalier med så udførlige informationer som tidligere, og derfor er arkivernes samlinger præget af en meget varierende registreringsintensitet, hvortil kommer at man er bundet af papirmediet, som er svært at ajourføre. Men her er det så, at det elektroniske medium kommer ind som en frelsende engel. Sørger man for at få alle arkivalier registreret elektronisk efter ensartede retningslinier, og sørger man for at stille gode søgemuligheder til rådighed, vil man have overvundet de tilgængelighedsproblemer, som arkiverne har kæmpet med i de sidste årtier. Derudover peger Müller på en række videre perspektiver. For det første kan der foretages mere omfattende beskrivelser af særligt interessante arkivalier, typisk som led i projekter med eksterne samarbejdspartnere. For det andet vil den elektroniske tilgængeliggørelse åbne op for en helt ny dialog med brugerne. Her tænkes ikke alene på forespørgsler, men nok så meget på, at brugerne kan bidrage med nye informationer f.eks. i form af kildeoversigter, kildetransskriptioner mv., til arkivernes egne basisregistreringer. Endelig betyder den elektroniske tilgængeliggørelse, at samtlige arkivalier bliver synlige i et aldrig tidligere set omfang, og det vil efter Müllers mening føre til, at mange af dagens lavfrekvente arkivalier vil blive benyttet.

En anden side af den elektroniske tilgængeliggørelse er digitaliseringen, og her bringer februar-

nummeret af *Der Archivar* et referat fra den workshop om emnet, som blev afholdt på Bundesarchiv i september 2004. Digitaliseringen af kirkebøger udgjorde også et centralt tema på det westfalske sommerseminar om slægtsforskning, som fandt sted på statsarkivet i Detmold. Både her og på en række andre arkiver, som har stor slægtsforskersøgning, har man bemærket sig, at der kommer stadig flere yngre slægtsforskere på arkiverne, og at slægtsforskerne i stadig større grad indgår i netværk, både net- og organisationsbaserede. Det er erfaringer, som man godt kan nikke genkendende til, når man arbejder på et dansk landsarkiv.

Og nu til slut noget om Hitlertidens arkivalier. Mange tyske arkiver har i det seneste tiår gjort en imponerende indsats for at tilgængeliggøre arkivalierne fra Det Tredje Rige, både gennem bøger, udstillinger og naturligvis nye registraturer. Således udgav Bundesarchiv i 2003 en oversigt over kilderne til de mange euthanasimord, og snart blev materialet benyttet af en israelsk forsker, der dog ikke overholdt adgangsvilkårene, men lagde 30.000 navne ud på nettet. Det fik Bundesarchiv til at gå til domstolene, hvor man fik den pågældende dømt, men da manden bor i Israel, og internetsiden befinder sig – ja hvor?, har afgørelsen begrænset rækkevidde. Her møder der os en ny side af den fagre nye elektroniske verden, som arkiverne også skal være forberedt på. ♦

Forfatteren er arkivar og seniorforsker ved Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm

Ett nytt marknadsforum för arkivvetenskap:

Archival Science

International Journal
on Recorded Information

Marjo Rita Valtonen.

Hur mycket arkivpress finns det inte i världen: nationella publikationer, internationell arkivpress, publikationer utgivna av arkivverken, eller av arkivföreningar, m.fl. fackliga publikationer? Hur många vetenskapliga publikationer finns det? Inte en enda före Archival Science (AS). AS är den enda oberoende, internationella arkivvetenskapliga publikation som täcker samtliga teoretiska, metodologiska och praktiska aspekter, håller sig med ett *peer-review* system, och märk väl: riktar blicken också åt andra håll än den anglo-amerikanska världen.

Den nya tidskriften definierar sig på följande sätt: AS syfte är att främja arkivvetenskapen på dess väg mot status som självständig vetenskaplig disciplin. Tidskriften riktar sig främst till forskarna och utbildarna inom arkivvetenskapen, men även till alla dem som känner ett fackligt intresse för lagring av information.

Intressant nog utges AS av det internationellt uppburna kommersiella förlaget Kluwer. Vad säger oss detta kommersiella forum? Det avviker i alla fall från det hävdvunna inom arkivfältet, där det i regel är fackliga samfund som utger tidskrifterna: *American Archivist*, *Archivaria*, *Journal of the Society of Archivists* etc. Övriga tidskrifter där arkivvetenskapliga artiklar fått

internationell eller nordisk spridning är t.ex. *Advanced Library Science*, *ARIST* och *Journal of Documentation*.

Kluwer Academic Publishers har specialiserat sig på utgivning av akademisk/näringslivsanknuten forskning. Förlaget etablerade sig på ABM-arenan genom utgivningen av *Archives and Museum Informatics*, som nu efterträts av AS. Det kan noteras att Kluwer Onlines elektroniska tidskrifter numera är en del av SpringerLINK-tjänsten, som omfattar mer än 500 tidskrifter med *peer review*-system och över 2000 böcker online.

Att en holländsk trio i spåren på Muller-Feith-Fruins arkivbibel än en gång gör arkivhistoria väcker intresse och nyfikenhet. Denna gång handlar det om namnen Horsman, Thomassen och Ketelaar. Chefredaktörstrojkan stöds av ett internationellt representativt redaktionsråd med bred förankring i dokumenthanteringsfältet.

AS approach är integrerande, interdisciplinär och kulturgränsöverskridande, vilket innebär att man följer handlingarnas hela livscykel. Synsättet är förenligt med de vetenskapsgrenar som behandlar handlingarnas funktion och sätten att producera, förvara och söka dem, men också den kontext där informationen produceras, hantearas och nyttjas. Handlingarnas so-

ciala och kulturella tillkomstmiljö under olika tider är också föremål för intresse; man försöker ringa in de olika kulturernas inverkan på arkivteorin och metodologin med tillhörande praktiska tillämpningar. Traditionerna på olika håll i världen beaktas samtidigt som man försöker främja jämförelser och utbyte av begrepp och synsätt. Vetenskapsbegreppet i *Archival Science* skall ses i bred mening, med konnotationer till organiserat vetande i fransk (*science*) eller tysk tappning (*Wissenschaft*).

AS arbetsfält är således all den processbaserade information som bygger på analys av form, struktur och kontext.

Hittills har två hela årgångar av AS utkommit (2001 och 2002), iallles åtta nummer; årgång 2002 utkom dock i form av två dubbelnummer.

Den första årgången ägnade sig åt presentationer och definitioner av arkivvetenskapen, förhållandet mellan IT och arkiv samt definitioner av arkivmetadata.

Dubbelnumren i den andra årgången var fokuserade på arkiven och handlingarna i förhållande till makten. De kanadensiska gästskribenterna Terry Cook och Joan M. Swartz samlade en artikelserie, där temat ventileras, i ställvis provokativ ton, på filosofiskt, teoretiskt, metodologiskt och praktiskt plan.

Presshistorisk årsbok 2005

ISSN 0282-020X, Stockholm 2005

Diskursen gäller bl.a. uppbyggnaden av det moderna kollektiva minnet, kopplingarna till det förflutna, handlingarnas symboliska makt, arkivbyggnaderna, apartheid-politiken och de koloniala arkiven samt beskrivning och gallring som instrument för makt.

Utgivningen av den tredje årgången är fortfarande på hälft; endast två nummer har utkommit. I det första dryftas bl.a. den arkivrepresentation som tillkommer under uppordningen och beskrivningen som processer, beskrivningsstandarderna och det tyska registreringssystemet. Det andra numret, ett skandinaviskt (nordiskt) temanummer, har redigerats av prof. Pertti Vakkari och undertecknad. Där granskas bl.a. de nordiska arkivtraditionerna, den akademiska och fackliga arkivutbildningen, arkivteorin och metodologin samt gallringens historia på Island och den norska länsförvaltningens handlingssystem.

Att skaffa artiklar som uppfyller vetenskapliga kriterier är inte lätt. Så är tyvärr också fallet för de kvalificerade peer review-bedömarnas del. Trots detta ter sig frågan om tidskriftens fortsatta öde allt mer brännande. Vad har egentligen hänt med AS på senare tid? Var dröjer de försenade numren, var glömdes årgång 2004? ♦

Skribenten är överassistent i arkivvetenskap vid Tammerfors universitet.

I förra numret av NA presenterade jag Presshistorisk årsbok 2004. Nu är Presshistorisk årsbok 2005 här. Den ges ut för tjugoundra gången. Utgivare är Svenska presshistoriska Förening, redaktör är pressarkivarie Ellinor Melander och omslaget är gjort av Maria Balke.

Spara och Slösas mamma

Förra årets årsbok gjorde mig besviken på en punkt, Ellinor hade inte skrivit om någon kvinnlig journalist. Denna gång berättar Ellinor om Birgitta Lilliehöök (1899–1990). Hennes arkiv är ett nyförvärv till Riksarkivets enskilda byrå. Lilliehöök tecknade serien "Spara och Slösa" i tidningen "Lyckoslanten" under 40 års tid. Lyckoslanten gavs ut av Sparfrämjandet och delades ut i svenska skolor. Spara är förstås sparsam och präktig medan Slösa är slösaktig och köplysten. Ellinors artikel handlar om vad Birgitta Lilliehöök gjorde mer som journalist, tecknare, författare, kåsör och illustratör. Jag blir alltid lika glad när Ellinor skriver om ett pennskaft.

Farlig för moralen?

"Farlig för moralen? Mottagandet av Frida Stéenhoffs feministiska idéer i svensk press 1896–1905" är Per Arnborgs bidrag som är en omarbetning av hans C-uppsats i Idé- och lärdomshistoria. Jag läste artikeln utan att för en sekund lägga ifrån mig boken. Texten tar sats ur Stéenhoffs pjäs "Lejonets unge" som handlar om en utomäktenskaplig förbindelse, med en kvinna i huvudrollen som är den som tar initiativen i kärleksscenerna.

Maria Nordström Jarnryd

1905

Självklart innehåller boken ett bidrag om unionsupplösningen mellan Norge och Sverige år 1905 också. Det är Anna-Karin Hatje som skriver under rubriken "Från kunglig harmonisering till fosterländsk krackelering Unionsupplösningen 1905". Hatjes bidrag handlar om teckningar på detta tema som finns i Pressarkivet. En av dem föreställande prinsparet Carl och Ingeborg tecknad av Hjalmar Eneroth pryder årsbokens framsida.

Presshistoriska kandidater

Som vanligt är det ett antal presshistoriska kandidater som medverkar i årsboken. Denna gång är det Josefine Sternvik, Stefan Dahlin, Ylva Mårtens, Lars Hillås, Kent Zetterberg och Henrika Zilliacus-Tikkanen. Dahlin skriver intressant om "Den svenska lokalpressen och spanska inbördeskriget". Ylva Mårtens skriver om "Radion som sällskap". Mårtens som själv är radioproducent berättar om hur man samlades runt radion och lyssnade tillsammans. Något som vi som är uppvuxna med TV knappt kan föreställa oss. Henrika Zilliacus-Tikkanens bidrag "Wittra fruntimmer i Stockholm och Åbo" handlar om fruntimmerstidningar på 1700-talet i dessa båda städer och är mycket läsvärd.

Detta och mycket mer

Detta och mycket mer kan du läsa om i årsboken. Gör det för den är mycket läsvärd. ♦

Medeltidstema i Arkiv, samhälle och forskning

Det senaste häftet av Svenska Arkivsamfundets skriftserie Arkiv, samhälle och forskning (ISSN 0349-0505) utgörs av ett dubbelnummer, nr 2004:1-2, som för ovanlighetens skull har medeltiden som tema. De medeltida handlingarna är få jämfört med materialet från senare perioder, och deras anorlunda struktur gör att gränsen mellan arkiv och bibliotek ibland kan vara svår att dra, ett faktum som även återspeglas i uppsatserna i häftet.

Det bevarade medeltida materialet skiljer sig från den nyare tidens arkivbildning därigenom att det i regel inte är fråga om bevarade arkiv, utan oftast om enstaka handlingar vars proveniens kan vara mer eller mindre svår att fastställa. Birgitta Fritz har skrivit om de svenska medeltidsbrevens och deras vandring genom seklen.

Om medeltidsbrevens äkthet, och om systematisk urkundsförfälskning, handlar Claes Gejrots bidrag med titeln Diptomatik och äkthet. Henrik Klackenborg har skrivit om de svenska sigillens första sekel (1160–1260). Sigillen var då inte särskilt många; avtryck

Gunnar Sundberg

av ca 70 stamplar är kända från perioden, varav hälften först från det sista decenniet.

Förekomsten av medeltida originalbrev i några utvalda gårdsarkiv har undersökts av Roger Andersson, och Dag Retsö gör en presentation av det s.k. Sturearkivet, som i olika omgångar förvärvats av svenska riksarkivet från det danska, och som egentligen utgör en heterogen samling arkivhandlingar med svensk anknytning, som i samband med unionsupplösningen på 1520-talet har hamnat i dansk äga.

Riksarkivets bestånd av medeltida kopieböcker presenteras av Peter Ståhl, och Gösta Hedegård försöker sig på att porträttera birgittinbrodern Sven, som från sin klostertillvaro i Tyskland längtar hem, bland annat eftersom han blir mobbad på grund av sina språksvårigheter och sin falsksång. Jonas Carlquists uppsats, Att läsa en medeltida bönbok, redovisar studier av det svenskspråkiga partiet i en pergamenthandskrift i Skoklostersamlingen i Riksarkivet. Laghand-

skrifterna i Kungliga bibliotekets handskriftssamling och deras härkomst redovisas i en undersökning av Göran Bäärnhielm.

Förra året avslutades det s.k. MPO-projektet (medeltida pergamentomslag) för katalogisering av medeltida bokfragment i Riksarkivets samlingar. Projektet har pågått sedan 1995, och har resulterat i en databas omfattande ca 22.500 fragment. Om detta skriver Jan Brunius. Gunilla Björkvall gör en närmare presentation av ett par speciella fragmentfynd, och Anna Wolodarski skriver om de svenska bokägarna under medeltiden, som dessa speglas i de bevarade fragmenten.

Ett projekt för att beskriva och analysera Lunds universitetsbiblioteks samling av medeltida handskrifter presenteras av Eva Nilsson Nylander och Thomas Rydén, och Sara Risberg och

Kirsi Salonen skriver om nya fynd av svenskt intresse i det påvliga penitentiariarkivet (härnärande från en instans som kunde befria sökanden från samvetsqual). ♦

Skribenten är f.d. svensk lokalredaktör för NA.

Claes Gränström

lämnar Riksarkivet

Erik Norberg

Året 1968 innebar för många ett vägska. För Claes Gränström var det året, då han inledde sin arkivbana vid Landsarkivet i Lund. Som många i sin generation gjorde han det under licentiatstudierna, i hans fall arbetet med Ericus Olai och *Chronica regni Gothorum*. Den 1 april 1969 gjorde han entré i Riksarkivet. Det var en dynamisk period för det gamla ämbetsverket. 1966 hade man gått in i en ny organisation, personalökningen var den största dittills, sektioner tillkom, och liksom andra myndigheter vid den tiden organiserade stabsorgan under olika främstytande beteckningar inrättade Riksarkivet en Utrednings- och utvecklingssektion. 1967 inledde Dataarkiveringskommittén sitt banbrytande arbete, och 1968 flyttade Riksarkivet in i den moderna ämbetsbyggnad som på avstånd och litet von oben kunde blicka ned på huvudstadens historiska förvaltningscentrum.

De unga lovande arkivarierna

Claes, som räknades till de lovande unga arkivarierna, kastades in i arbetet med Kommerskollegii arkiv, med medeltidshandlingarna, tillbringade en period som konsult vid Arbetsmarknadsstyrelsen och blev 1976 förste arkivarie och chef för just Utvecklings- och utredningssektionen, en placering som på många sätt speglar hans intresseinriktning under de kommande åren. Arkivrådstiteln 1982, posten

som riksarkivariens ställföreträdare 1989 och överdirektörstiteln 1992 betecknar den fortsatta vägen.

Alltmer blev han indragen i den centrala planeringsprocessen och ledningen av en vitt förgrenad arkivverksamhet med Riksarkiv och landsarkiv, omfattande regionala insatser, kontakter med arkivintressen inom kommun och enskild sektor, utbyte med regeringskansli och andra myndigheter. Samtidigt utvecklade han viktiga profilfrågor, och till de områden där Claes under åren med störst konsekvens, ihärdighet och styrka har utövat sitt professionella intresse hör det allmänna regelverket, arkivrätten och informationsteknikens anpassning inom arkivområdet.

Viktig länk mellan statsmakt och arkivintressen

Här har Claes kommit att utgöra en viktig länk mellan statsmakt och arkivintressen. De utredningar som han under senaste decennier har medverkat i återspeglar med sin blotta mängd den svåröverskådliga situation som råder när offentlighetslagstiftningen försöker koppla grepp på det konturlösa och förbällande informationssamhället: 1980 års datalagstiftningskommitté, 1985 års data- och offentlighetskommitté, 1991 års pliktleveransutredning, 1993 års integritetsskyddsutredning, 1996 års datalagskommitté, registerutredning och grunddatabasutredning, 1997 års pliktexem-

plarsutredning och registerförfattningsutredning samt inte minst den mångåriga Offentlighets- och sekretesskommittén, som också uppfyllde kollegerna med arbete och förhoppningar.

När samhällsutveckling och kulturpolitiska svängningar krävt nya grepp, har Claes kallats under fanorna. Han gjorde viktiga insatser i rapporten Samhällets arkivproblem (1981) och särskilt i den stora arkivutredningen Öppenhet och minne (1988), som banade väg för arkivlagen 1991 och gav arkivmyndigheterna självförtroende och styrka i kontakterna med motspänniga arkivbildare.

Internationaliseringen har varit ett huvudspår under efterkrigstiden. Inom ICA skapades i början av 1970-talet ett organ för bevakande av informationstekniken, Automation Committee, och där blev Claes tidigt en aktiv ledamot och medlem i en krets internationellt lagda arkivarier, som kom att följas åt, när ICA under de kommande åren allierade sig med Europarådet och EU. Han har gjort viktiga insatser i ICA: s Committee on Legal Matters, under flera år som ordförande, har medverkat till att föra in arkivfrågorna i EU-samarbetet genom sin medverkan i EU: s DLM Monitoring Committee och nationalarkivens EBNA och starkt bidragit till att förankra både Riksarkivet och offentlighetstraditionen i den internationella arkivdebatten. Många är de länder som önskat höra Claes

■ Claes Gränström firades av med en middag i Riksarkivet. Här tillsammans med Britt-Marie Östholm och Olle Forslund. Foto: Ewa Berndtsson

lägga ut texten – här nämner jag bara Kazakstan.

Den orubblige arkivrättens riddarvakt

De frågor som han har ägnat särskild möda och talang har legat inom samhällskrafternas mittfåra. Det innebär dock inte, att de skulle ha tillhört den centrala kulturpolitikens favoritämnen, och därför har Claes haft sina främsta medkombattanter inom Justitiedepartementet och inte Kulturdepartementet. Han har sedan slutet av 1900-talet vägt över på det av arkivistikens båda ben som tar spjörn i förvaltningspolitik och regelverk. Hans namn har ständigt stått på önskelistan, när juristkolleger sökt experter på arkiv. För dem som inte insett arkivens värde, har han inte varit så enkel att tampa med, denne orubblige arkivrättens riddarvakt.

Claes Gränström tillhör de arkivmän som har gjort varaktiga avtryck i verksamheten. Men till bilden hör också den personliga utstrålningen. Med sin rejäla, öppna

och prestigelösa hållning är Claes en person som man lätt kommer i nära kontakt med. Det är fruktbart att byta sina åsikter med en sådan person, oavsett om man råkar ha samma uppfattning, ingen alls eller möjligen en annan. Man vet var man har varandra, och man kan skämta också om besvärliga ämnen – i varje fall så länge det inte rör sig om proveniensprincipens ställning. Och vi vet var vi har Claes, när flitens lampa åter kommer att sprida sitt sken över de medeltida krönikorna, när skidbackarna i Garmisch är vita, golfgreenerna gröna eller havet utanför Grebbestad så blått som det bara kan bli när det glittrar över fjärdarna en högsommardag. Ett utmärkt dagsverk, Claes - men det blir tråkigt att inte få följa ett av Dina få ännu ofullbordade projekt, bryggan på Otterön! ♦

Skribenten är före detta riksarkivarie i Sverige.

Svenska Riksarkivet har fått en informatör

Svenska Riksarkivet har anställt en informatör. Vilket var länge sedan sist. Hon heter Cecilia Nilsson och är född 1962 i Stockholm. Nilsson har bl.a. studerat information och projektledning på IHM och läst på Poppius (privat journalistutbildning). Hon har bla varit anställd vid Energisparkkommittén, Statens Energiverk, Länsstyrelsen i Stockholm, Teknikvetenskapliga Forskningsrådet och Vetenskapsrådet. Under ett antal år verkade hon som informationskonsult. Nilsson är placerad i Marieberg och hennes första uppgift blir inter informationen. Fritiden ägnas åt att läsa, promenera och resa. ♦

Maria Nordström Jarnryd

Nordisk Arkivnyts *nye* hovedredaktør

Eiríkur G. Guðmundsson har været Islands lokalredaktør i næsten tre år, eller fra og med udgivelse af nr. 2 af NA i 2002. Han har nu overtaget posten som hovedredaktør ved Nordisk Arkivnyt. Island har opgaven at fostre NA for de næste fire år fra og med første nummer i 2005, der udkom i slutningen af marts måned. Eiríkur fungerer også som lokalredaktør til at begynde med.

Eiríkur blev ansat på Islands Nationalarkiv i begyndelsen af 2001 som leder af afdelingen for IT og publikationer. En af hans første opgaver var at revidere Islands Nationalarkivs hjemmeside. Men hans hovedopgave har været at forberede modtagelse af elektroniske arkivalier for langtidsopbevaring.

Eiríkur er født i byen Selfoss i Syd-Island i 1953 og flyttede til Reykjavík i en ung alder med sin familie. Han fik sin uddannelse ved Islands Universitet, hvor han afsluttede BA-eksamen i to fag, islandsk og historie. Han fik sin lærerud-

■ Eiríkur G. Guðmundsson.

dannelse på Islands Universitet. Har siden læst videre i historie både i Reykjavík og i København.

Inden Eiríkur blev ansat på arkivet, havde han haft en lang karriere som lærer og skoleinspektør. Fra 1978 arbejde han som lærer i

modersmål og historie på Akranes Gymnasium og tekniske skole, hvor han også havde posten som vice-inspektør i 10 år. Derefter fik han posten som rektor i Sund Gymnasium i Reykjavík. Der var Eiríkur i knapt fem år, indtil han forlod uddannelsessektoren og overtog opgaven at starte og lede en ny afdeling i Islands Nationalarkiv.

En bog om en kommunes historie (på Snæfellsnes) har Eiríkur skrevet i fællesskab med to andre, desuden udgivet forskelligt materiale for undervisning. For tiden har han brugt sin forskertid på kilder i Nationalarkivet. Hovedsagelig kilder fra begyndelsen af 1700-tallet, hvor der findes mange interessante kilder, som endnu ikke har været tiltrækkeligt udforsket. Folketællingen fra 1703 og kreaturtællingen fra samme år kan nævnes, dødsregister fra en stor epidemi der ramte Island 1707–1709. Desværre er dette register over døde kun delvis bevaret. ♦

Margit Mogensen

1946–2005

Seniorforsker ved Rigsarkivet, Ph.D. Margit Mogensen døde fredag 22. april 2005 efter en flerårig kræftsygdom. Trods sygdommen, som hun udstod uden klage, og trods visheden om sin nære død var hun aktiv lige op til livets udgang, holdt oppe af stærk selvdisciplin og viljen til at fuldføre sit projekt. Knap tre uger inden hun døde, afsluttede Margit Mogensen arbejdet på, hvad der skulle blive hendes sidste bog: Papirtapet i Danmark ca. 1730–1930 – Fremstilling, stil og udbredelse. Hun nåede aldrig at se bogen i dens færdigtrykte skikkelse.

Dermed endte en næsten 33 år lang karriere i arkivvæsenet, og en forskerindsats og et forfatterskab, der hentede sine emner og motiver fra landbrugshistorie over kunsthistorie til teknologihistorie; og Statens Arkiver mistede en kompetent og elegant repræsentant.

Margit Mogensen ansattes som studentermedarbejder i Landsarkivet for Sjælland i 1972, blev arkivar der i 1975 og gjorde fra 1981 tjeneste i Rigsarkivet, hovedsagelig i Publikumsafdelingen. Hun vandt anerkendelse som en samvittighedsfuld og ansvarsbevidst men samtidig også en yderst hjælpsom og letomgængelig kollega, altid vil-

lig til at tage et nap med, hvor det kneb. Et let og lyst sind bar hun til skue og viste samtidig rørende stor alvor overfor de opgaver, hun påtog sig. I samvær med hende kunne man hente både ansporing og opmuntring.

På smukkeste vis, med sin baggrund som landmandsdatter i Nordvestsjælland, sine studier i historie og kunsthistorie og sin senere ansættelse i arkivvæsenet, evnede Margit Mogensen at forene linjerne i liv og forskning til et klart og stærkt værk. Otte bøger er det blevet til og flere snese tidsskriftartikler og bidrag til samleværker, foruden de mange boganmeldelser. Margit Mogensen gjorde sig tillige kendt som efterspurgt foredragsholder, virksom konsulent i lokalhistorie og mangeårig deltager i fagligt organisationsarbejde.

Barndomsmiljøets påvirkning spores i de landbohistoriske arbejder. Hendes tidligste bog fra 1974 handlede om fæstebønderne i hjemegnen, Odsherred. Med: „Landbruget i dansk malerkunst“, der kom ti år senere, fandt universitetsbifaget, kunsthistorie, en smuk symbiose med det landbohistoriske speciale; og igen ni år senere – i: „Eventyrets tid. Danmarks deltagelse i verdensudstillingerne

Michael Hertz

1851–1900“, der ledte frem til Ph.D. afhandlingen fra 1998, – så man frugterne af Margit Mogensen's tjenstlige syssel med 1900-tallets arkivalier. Med placeringen af verdensudstillinger som led i teknologisk innovation og diffusion banede Margit Mogensen nye veje i teknologihistorien.

I årenes løb har Margit Mogensen indtaget bestyrelsesposter i Landbohistorisk Selskab, Arkivarforeningen (formand 1979–82), Landbohistorisk Støttekreds og Dansk Teknologihistorisk Selskab, og til det sidste havde hun sæde i Dansk Stednavneudvalg. Fra 1985 og en årrække frem var hun lokalhistorisk konsulent for Sammenlutningen af lokalhistoriske Foreninger; i 1993–95 var hun dansk lokalredaktør af Nordisk Arkivnyt, og i 1998–99 redigerede hun „Fortid og Nutid“. Hun arrangerede adskillige arkivudstillinger, bl.a. i anledning af grundlovsjubilæet 1999 og kulturby København arrangementet i 1996. Margit Mogensen opnåede en bred berøringsflade også i kredse uden for arkivernes og forskernes verden. Hun vil blive husket og savnet. ♦

Dokumentet

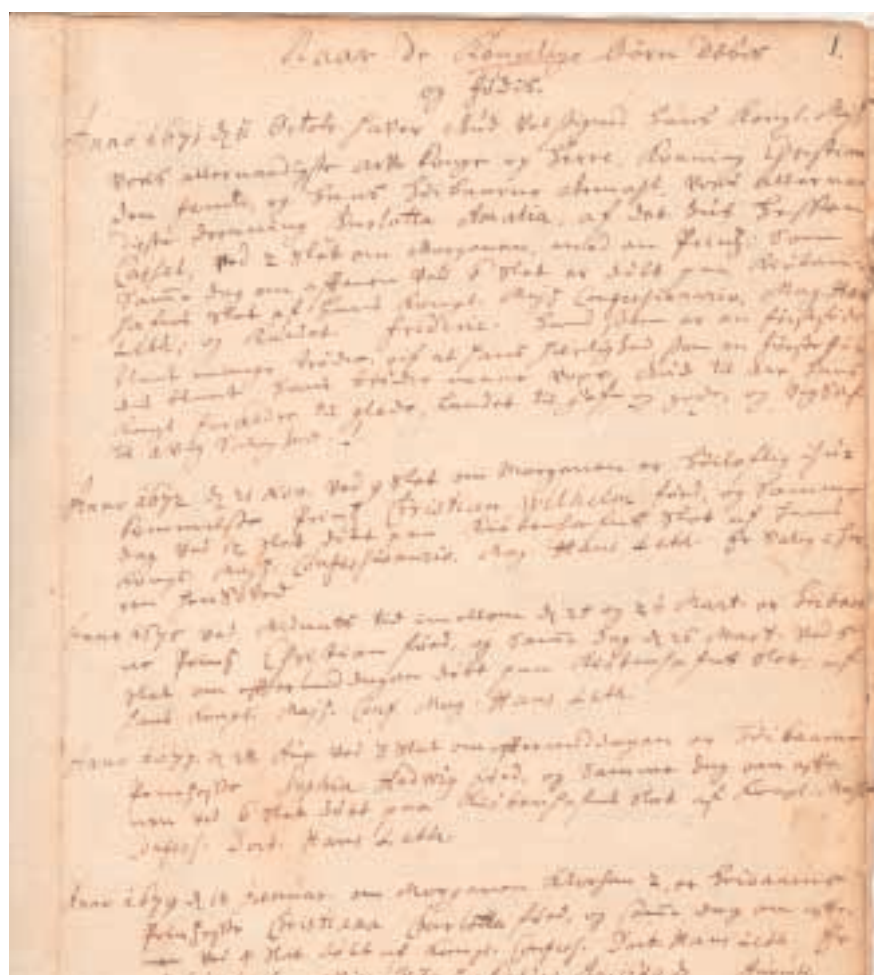
Charlotte S. H. Jensen

Kongelige fødsler ser ud til at blive et varmt emne i både Danmark og Norge i det kommende år. Det har fået Statens Arkiver i Danmark til at se nærmere på emnet og dets arkivalske afledninger i denne udgave af „Dokumentet“

En kongelig fødsel skal også i kirkebogen! Som alle andre nyfødte er kongelige børns fødsel og dåb blevet behørigt registreret. Kirkebogen for Hof- og Slotsmenigheden i København rummer en lang række af de kongelige fødsler. De kongelige kirkebøger opbevares på Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm.

De kongelige fødsler blev indført for sig selv i Hof- og Slotsmenighedens kirkebog. Man har åbenbart ikke ment, at det passede sig for de kongelige børn at stå side om side med de poder, der tilhørte hoffets ansatte, folkene ved Det Kongelige Teater etc.

Den første kongelige indførsel i den ældste Hof- og Slotskirkebog drejer sig om Frederik den Fjerdes fødsel 11. oktober 1671. Han blev døbt samme aften af den kongelige konfessionarius. Men der er tydeligvis „snydt“ med indførslen, for teksten fortsætter: „Han som er den førstefødte blandt mange brødre, gif at hans hærlighed, som en førstefødes blandt hans brødre maae voxer, Gud til ære, hans Kongl. Forældre til Glæde, Landet til gavn og Signelse til ævig Salighed“. At han var den førstefødte blandt „mange brødre“ var jo

■ Hof og Slot, 1686–1828 rummer kongelige fødsler fra 1671–1746.

strengt taget ikke til at vide, i det øjeblik drengen så dagens lys! Der er tydeligvis tale om en senere indførsel. Men efter den lille tronfølgers fødsel kom dronning Charlotte Amalie snart i barselsseng igen – og syv nye indførsler strækker sig ned over siden.

En prins efter Guds hjerte

Fra og med 1697, da Frederik den

Fjerdes første søn – som fik det overraskende navn Christian – blev døbt, er der også en indførsel om, hvem der var gudmor. I dette tilfælde står der, at det var „Kongl. Majts.“ selv, som holdt den lille. Barnet døde ca. 1 1/2 år efter, men kun ca. en måned efter dødsfaldet nedkom dronning Louise med en ny lille Christian, og indførslen svømmer næsten over „Gud lade

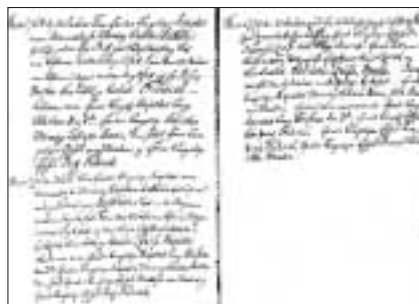
ham gaae frem fra Dyd til Dyd og blive en Printz efter hans eget Hierte“. Hvis ønsket gik i opfyldelse, kan man slutte, at Gud må være pietist, eftersom den lille prins Christian (den Sjette) som voksen blev grebet af denne religiøse retning. Han gav flere forordninger, som var præget af denne livsanskuelse. Der blev indført tvungen kirkegang og konfirmation og skrappe forbud mod folkelige fornøjelser som julestuer og fastelavnsløb.

Mandlige gudmødre

Det var ikke helt usædvanligt med mandlige gudmødre ved kongelig dåb. Frederik den Fjerde bar også sin sønnesøn Frederik (den Femte) ved dåben, og dennes ældste søn Christian (som senere døde) blev også båret af sin farfar, Christian den Sjette. Da den næste Christian (den Syvende) blev døbt i 1749 var det farmor, enkedronning Sophie Magdalene, der var gudmor. Netop fra denne generation begynder indførslerne om kongelige fødsler at indeholde oplysninger om faddere, og da Frederik den Femtes datter Louise døbes i 1750, får vi endda oplyst, at „Hendes Durchlauthighed Fyrstinden af Ostfriesland“, som var kongens moster, „holdt Christenhuen“. Dét må hun åbenbart have været god til, for også ved den næste kongelige dåb var det hende, der var huemor.

22 faddere

På denne måde ligner indførslerne om kongelig dåb og fødsel næsten til forveksling de indførsler, der findes om alle andre danskere: Forældrenes navne, navne på gudmor, huemor og faddere. Også mht. navneskikke er der et vist sammenfald – de kongelige børn opkaldes naturligvis efter slægtens medlemmer. I begyndelsen fik de små prinser kun ét navn, men efterhånd-

■ Hof og Slot, 1755–1776 rummer kongelige fødsler fra 1747–1846.

De her gengivne arkivalier findes på www.arkivalieronline.dk

den bliver det almindeligt med flere. Rekorden indehaves formodentlig af Frederik den Niende, hvis fulde navn var Christian Frederik Franz Michael Carl Valdemar Georg – navne, som i øvrigt også genfindes blandt den umådelige mængde af faddere ved hans dåb i 1899. Der var i alt 22! De små prinsesser fik allerede fra 1600-årenes slutning to – tre navne, et antal der forøges stærkt i 1800-årene, hvor et overordentligt righoldigt navneudvalg blev mange til del. Christian den Niendes datter Alexandra (som blev dronning i England) bar således også navnene Caroline Marie Charlotte Louise Julie.

Slut med særbehandling

Det er imidlertid ikke alle kongelige børn og regenter, der er indført i Hof- og Slots kirkebogen. Christian den Niende, der ikke blev født som tronarving – og i øvrigt fødtes på Gottorp – findes ikke i det særlige tillæg. De ældste af hans børn, som blev født, før faderen blev tronfølger, mangler også – de er indskrevet i kirkebogen for Garnisons sogn, som var det almindelige kirkesogn, der dækkede „Det Gule Palæ“, hvor familien boede. Indtil midten af 1800-tallet stod de kongelige børn for sig selv. Den sidste regent, der blev indført

på de særlige sider, var Frederik den Ottende, men oplysningerne om ham blev skrevet til senere, den „rigtige“ dåbsindførsel findes i Garnisons sogn.

Der står i øvrigt, at han var hjemmedøbt. Da den næste, kommende konge, Christian den Tien- de, blev døbt, indførtes det på de helt ordinære sider.

Frederik den Syvende blev glemt

For nogle af arkivernes hyppigste brugere – slægtsforskerne – hender det undertiden, at en person trods megen ivrig leden ikke lader sig finde i den kirkebog, hvor vedkommende burde være. Et sådant „problembarn“ findes også blandt de kongelige. Christian den Ottendes søn Frederik (den Syvende) blev født i 1808. Men han står ikke i Hof- og Slotskirkebogen, hvor der ikke er nogen indførsler mellem hertugparret af Augustenborgs søn Christian Carl Frederik August i 1798 og 1811, hvor der er oplysning om dåb af Caroline Fredericha Maria Wilhelmine Julie, datter af prins Wilhem af Hessen og prinsesse Louise Charlotte af Danmark.

I Rigsarkivet findes imidlertid en håndskreven notits af prins Christian (den Ottende), hvor han omtaler sønnens dåb den 17. oktober 1808, og opremser alle de 10 faddere. Men i kirkebogen er Frederik – som senere skulle få tilnavnet „Folkekær“ og underskrive Danmarks første grundlov – ganske enkelt glemt. ♦

Forfatteren er informations- og kommunikationsmedarbejder ved Statens Arkiver

Læs om ideer
til et nyt
norsk arkivlandskab
på siderne 61–64

Indhold

På nordisk tjenesteudveksling i Islands Nationalarkiv.....	43	Internationellt forskarseminarium i Helsingfors om krigsfångar och personutlämningar	77
<i>Eiríkur G. Guðmundsson</i>		<i>Lars Westerlund</i>	
Langtidsopbevaring af elektroniske arkivalier i Island – Nye skridt	44	Møde om Arkivernes Dag	79
<i>Baldur Már Bragason</i>		<i>Eiríkur G. Guðmundsson</i>	
SPE-fund	46	Vestnordiske Arkivdage 2005.....	80
<i>Kasper Bach Nielsen</i>		<i>Kristjana Kristinsdóttir</i>	
Aftale om kopiering af sydslesvigske kirkebøger til Statens Arkivers læsesale.....	48	Stockholmsseminarium om ljudhistoria	81
<i>Søde Arkiva er børnenes arkiv-ven .....</i>	49	<i>Gunnar Sundberg</i>	
<i>Charlotte S. H. Jensen</i>		Chefen för Rosarchiv besvarar frågor.....	82
Seminar om Dansk fiskeri i historisk perspektiv ...	50	<i>Pertti Hakala</i>	
<i>Kenn Tarbensen</i>		Institutionen Forskningsarkivet vid Umeå universitet	86
Statens Arkiver fejrer H. C. Andersen	52	<i>Maria Nordström Järnryd</i>	
<i>Kristian Ring</i>		Medborgarskap och diskriminering	88
Nogle betragtninger om kontraktstyring	54	<i>Nina Linder</i>	
<i>Johan Peter Noack</i>		Der Archivar 2005 hæfte 1	90
Det andre norske arkivmøte i Trondheim	56	<i>Karl Peder Pedersen</i>	
<i>Espen Storli</i>		Archival Science International Journal on Recorded Information.....	91
Prosjekt om privat elektronisk arkivmateriale.....	59	<i>Marjo Rita Valtonen</i>	
<i>Per Kristian Ottersland</i>		Presshistorisk årsbok 2005	92
Første steg mot eit nytt norsk arkivlandskap.....	61	<i>Maria Nordström Järnryd</i>	
<i>Egil Nysæter</i>		Medeltidstema i Arkiv, samhälle och forskning	93
Aladin-projektet vid Norra Karelen sjukvårdsdistrikt skapar modeller för elektronisk arkivering inom hälsovården	65	<i>Gunnar Sundberg Skribenten</i>	
<i>Eeva-Maija Varpenius</i>		Claes Gränström lämnar Riksarkivet.....	94
Nordisk Arkivstatistik 2004.....	69	<i>Erik Norberg</i>	
Mannerheim-utställning i S:t Petersburg.....	73	Svenska Riksarkivet har fått en informatör	95
<i>Jussi Kuusanmäki</i>		<i>Maria Nordström Järnryd</i>	
Bevara och utveckla	75	Nordisk Arkivnyts nye hovedredaktør	96
<i>Jussi Nuorteva</i>		<i>Margit Mogensen 1946–2005 .....</i>	97
		<i>Michael Hertz</i>	
		Dokumentet	98
		<i>Charlotte S. H. Jensen</i>	